

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

БЮДЖЕТ БОЛЖАМЫ ЖӘНЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ШЫНДЫҚ

2027–2029 жылдарға арналған республикалық бюджет жобасын талқылау кезінде экономикалық өсімнің болжамды көрсеткіштерімен қатар, мемлекеттік шығыстардың тиімділігі, өңірлердің инфрақұрылымдық проблемалары және отандық бизнесті қолдау мәселелері де күн тәртібіне шықты. Құрылтай депутаттарының көтерген мәселелері негізінен «қомақты қаржыға құрылған бюджет қарапайым азаматтың өміріне қандай өзгеріс әкеледі?» дегенге тірелді.

(Жалғасы 3-бетте)

МӘСЕЛЕ

Елімізде жұмыспен қамтылған азаматтардың саны артып, еңбек нарығында жаңа мүмкіндіктер қалыптасып келеді. Жұмыссыздықты азайтуға бағытталған мемлекеттік шаралар да жүзеге асырылуда. Дегенмен тұрғындарды жұмыспен қамту мәселесі тек жаңа жұмыс орындарын ашумен шектелмейді. Азаматтар үшін тұрақты табыс табу, әлеуметтік көпірдіктерге ие болу және кәсіби тұрғыдан даму мүмкіндігі маңызды. Ресми статистика еңбек нарығында оң өзгерістер бар екенін көрсеткенімен, жұмыспен қамтудың сапасы мен халықтың нақты табыс деңгейі әлі де назар аударуды қажет етеді.

ЕҢБЕК НАРЫҒЫ: СҰРАНЫС ПЕН ҰСЫНЫС НЕГЕ САЙ ЕМЕС?

Қазақстанда еңбек нарығының негізгі көрсеткіштері салыстырмалы түрде тұрақты. Ұлттық статистика бюросының мәліметінше, 2026 жылдың екінші тоқсанында еліміздегі жұмыссыздық деңгейі 4,5 пайызды құрады. Осы кезеңде республика экономикасының әртүрлі салаларында 9 миллион 399,9 мың адам жұмыспен қамтылған. Бұл өткен жылдың сәйкес мерзімімен салыстырғанда 99,5 мың адамға артық.

Жұмыспен қамтылғандардың 7 млн 253,2 мыңы жалдамалы қызметкер болса, 2 млн 146,7 мыңы өзін-өзі жұмыспен қамтыған азаматтар қатарында. Яғни, еңбек етіп жүрген тұрғындардың 22,8 пайызы өз бетінше табыс табады. Аталған көрсеткіштер халықтың экономикалық белсенділігін сипаттағанымен, олардың еңбек жағдайы мен табыс тұрақтылығын толық ашып бере алмайды.

Өйткені жұмыспен қамтылған азаматтардың еңбек ету шарттары әртүрлі. Бірі ұзақ мерзімді еңбек шарты негізінде тұрақты еңбекақы алса, енді бірі жеке кәсіппен, маусымдық жұмыстармен немесе белгілі бір уақытқа жоспарланған қызмет түрлерімен айналысады. Мұндай жұмыспен қамту нысандарының әрқайсысының экономикадағы орны бар. Алайда табыстың мөлшері мен тұрақтылығы қызмет түріне, нарықтағы сұранысқа және жұмыс берушінің

мүмкіндігіне байланысты өзгеруі ықтимал.

Өзін-өзі жұмыспен қамту тұрақсыз еңбек дегенді білдірмейді. Жеке кәсібін дамытып, тұрақты табыс тауып жүрген азаматтар да бар. Сол сияқты жалдамалы жұмыстағы қызметкердің де еңбекақысы барлық қажеттілігін өтеуге жеткілікті болмауы мүмкін. Сондықтан жұмыссыздық деңгейінің төмен болуы халықтың әлеуметтік жағдайы толық жақсарды деген тұжырым жасауға негіз бола алмайды.

Еңбек нарығындағы бұл ерекшеліктер жұмыс орындарының санымен қатар, олардың сапасына да назар аудару қажеттігін көрсетеді. Азамат үшін жұмысқа орналасу алғашқы қадам болса, сол қызметін ұзақ уақыт жалғастыру, лайықты еңбекақы алу және кәсіби дамуға мүмкіндік табу одан кем емес. Жұмыс берушілер мен жұмыс іздеушілер арасындағы сұраныс пен ұсыныстың арақатынасы да осы мәселенің өзектілігін айқындай түседі. Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің мәліметіне сәйкес, 2026 жылдың тамыз айында Еңбек.kz Электрондық еңбек биржасында жұмыс берушілер 131,6 мың бос жұмыс орнын жариялаған. Бұл шілде айымен салыстырғанда 25,8 пайызға көп. Ал жұмыс іздеушілер тарапынан 145,2 мың түйіндеме орналастырылған.

(Жалғасы 6-бетте)

СӘТІ ТҮСКЕН СҰХБАТ

Динара СЕЙДЖАПАРОВА,
БҰҰ Жаһандық шартының Орталық Азиядағы атқарушы директоры:

«ЦИФРЛЫҚ БОЛАШАҚТЫҢ БАСТЫ ҚҰНДЫЛЫҒЫ – ТЕХНОЛОГИЯ ЕМЕС, АДАМ»

Қазақстан цифрландыру саласында айтарлықтай серпіліс жасады. Алайда жаңа технологиялар дамыған сайын дербес деректердің қауіпсіздігі, азаматтардың құқықтары мен цифрлық жүйелердің тұрақтылығы мәселесі де өзекті бола түсуде. 2026 жылғы 14 қазанда Алматыда өткен Qazaqstan Internet Governance Forum (IGF 2026) аясында интернетті көпжақты басқару, жасанды интеллект, цифрлық қауіпсіздік және тұрақты даму мәселелері талқыланды. Осы орайда БҰҰ Жаһандық шартының Орталық Азиядағы атқарушы директоры, халықаралық даму және корпоративтік басқару саласындағы сарапшы Динара Сейджапарованы сөзге тартқан едік.

– Динара Нұрланқызы, форумда интернетті көпжақты басқару мен тұрақты даму арасындағы байланысты сөз еттіңіз. Бұл мәселенің Қазақстан үшін маңызы қандай?

– Менің ойымша, біз ең алдымен интернет пен цифрлық технологияларды тек техникалық инфрақұрылым немесе экономикалық тиімділікті арттыру құралы ретінде қарастырудан арылуымыз керек. Бүгінде цифрлық кеңістік – азаматтардың құқықтары, экономикалық мүмкіндіктері, білім алуы, мемлекеттік қызметтерге қолжетімділігі және қоғамдық өмірге қатысуы тоғысатын маңызды орта. Сондықтан интернетті басқару мәселесі тек мемлекетке немесе технологиялық компанияларға ғана қатысты емес. Бұл – бүкіл қоғамның мүддесін қозғайтын мәселе.

Біріккен Ұлттар Ұйымының тұрақты даму мақсаттары тұрғысынан қарасақ, цифрлық технологиялар кедейлікті азайтуға, сапалы білімге қолжетімділікті кеңейтуге, гендерлік теңдікті қамтамасыз етуге, экономикалық өсуді ынталандыруға және тиімді институттарды дамытуға мүмкіндік береді. Алайда технологияның өзі автоматты түрде тұрақты дамуға алып келмей-

ді. Мұның бәрі оның қалай басқарылатынына, кімге қызмет ететініне және қоғамның барлық топтарына қаншалықты қолжетімді екеніне байланысты.

– Қазақстанның цифрландыру саласындағы жетістіктерін қалай бағалайсыз?

– Шетелдерге жиі сапар шегетін адам ретінде еліміздің цифрлық трансформацияда қаншалықты алға жылжығанын байқамау мүмкін емес. Шынымы айтсам, кейде халықаралық кездесулерде Қазақстанның осы бағытта әлемдегі көптеген дамыған мемлекеттерден озып кеткенін мақтанышпен айтамын. Мысалы, Жапония – технологиялық дамуымен әлемге танылған мемлекет.

Бірақ күнделікті тұрмыста қолма-қол ақша әлі де кеңінен пайдаланылады. Америка Құрама Штаттарында да қағаз құжаттар, чектер мен дәстүрлі қаржылық рәсімдер сақталған. Ал Қазақстанда біз көптеген мемлекеттік қызметті телефон арқылы аламыз, банк операцияларын бірнеше секундта жүзеге асырамыз, күнделікті төлемдердің басым бөлігін цифрлық форматта жүргіземіз. Бұған отандық қаржы институттары да зор үлес қосты.

(Жалғасы 5-бетте)

2-БЕТ

Сталкинг пен дропперлікке немқұрайлы қарауға болмайды

3-БЕТ

Astana Media Week медиа апталығы: кәсіби алаңның он жылдық белесі

8-БЕТ

Мемлекеттік тапсырыс берушінің шешімі заңды болу керек

МІНБЕР

СТАЛКИНГ ПЕН ДРОППЕРЛІККЕ НЕМҚҰРАЙЛЫ ҚАРАУҒА БОЛМАЙДЫ

Ел азаматтарының құқықтары мен бостандықтарын қорғау тетіктерін, сонымен қатар, азаматтар жауапкершілігін күшейту мақсатында өткен жылы қылмыстық заңнамаға бірқатар түзетулер жасалғанын көпшілік біледі. Соның нәтижесінде некелесуге мәжбүрлеу, stalking, дропперлік, өуе кемесін басқаруға кедергі жасау сияқты, т.б. құқық бұзушылықтар арнайы баптармен белгіленіп, қылмыс құрамына өнгізілді.

Бұлардың ішінде stalking, дропперлік біздің қолданысымызда бұрын кездеспеген жаңа атаулар болған-дықтан, мағыналарының көп адамға түсініксіз болуы қалыпты жағдай. Сол үшін қылмыстық жауапкершілік көзделген осындай әрекеттерді халыққа қарапайым тілмен жеткізіп, оларға қолданылатын жаза түрлерінен хабардар ету заңгерлер қауымына міндет саналады.

Жалпы алғанда, stalking ұғымын адамның қарсылығына қарамай оны өз бақылауында ұстағысы келу ниетімен байланыстыруға болады. Ол өзі көздеген адамды үнемі аңдып жүреді, әлеуметтік желілерде тыныштық бермей, қайта-қайта хабарласып, мазасын алады. Мұнда зорлық-зомбылық көрінісі болмағанымен, адамға психологиялық

санаттағы қылмыстардың алдын алуға бағытталған.

Қылмыстық кодекстің былтыр қолданысқа енген тағы бір бабы – 232-1, яғни, банктік шотқа, төлем құралына немесе сәйкестендіру құралына қолжетімділікті заңсыз ұсыну, беру және алу, сондай-ақ, төлемдерді және ақша аударымдарын заңсыз жүзеге асыру. Дропперліктің не екенін осы баптың атауы айқындап тұр, дегенмен, қарапайым түрде түсіндірсек, банк картасын өзіне түсер пайда үшін алаяқтардың қолдануына беру арқылы заңсыз ақша айналымына өзінің көмегін тигізу. Ал алаяқтар ұрлаған ақшаларын дропперлікке келіскен адамдардың шоттары арқылы өткізіп, иемденіп алады. Сондықтан, азаматтар болмашы пайда үшін заңсыздыққа барудан сақ

Дуня-Зада КЕНШИМОВА, Маңғыстау облыстық сотының қылмыстық істер жөніндегі сот алқасының төрағасы міндетін атқарушы

лікке іс-әрекеттің ауырлығы мен сипатына, алынған пайда мөлшеріне қарай айыппұлдан бастап, мүлкті тәркілей отырып жеті жылға дейін бас бостандығынан айыру жазасы қарастырылған. Мұндай жаза түрлерімен қатар аталған баппен қылмыстық жауапкершілікке тартылмау шарасы да қамтылған. Мысалы, 232-1-бабында көзделген қылмыстық құқық бұзушылықты бірінші рет жасаған адам, ол туралы өз еркімен мәлімдесе, сондай-ақ, осы құқық бұзушылықты ашуға немесе жолын кесуге белсенді түрде көмектессе, оның әрекеттерінде өзге қылмыстық құқық бұзушылық құрам болмаған жағдайда қылмыстық жауаптылықтан босатылады.

Stalking пен дропперлікті неге бөліп-жарып айтып отырмыз, өйткені, екеуі де көп адамға қылмыстық іс-әрекет болып көрінбеуі мүмкін. Соның салдарынан мұндай жайттарға немқұрайдылық танытады. Мысалы, stalkingте екінші адамның қалауымен санаспай «мен онымен байланысымды үзгім келмейді, үнемі хабарын біліп тұрудың қандай зардабы бар» деп мазалай беруі мүмкін. Ал дропперлікте банк картасын беру арқылы «басқа адамға көмектесіп жатырмын, өзіме де пайда түседі» деген ойда болады. Шын мәнінде заңсыздыққа тікелей араласып жатқанына мән бермейді.

Stalking те, дропперлік те өзге адамдардың денсаулығына, жеке өміріне, қаржылық жағдайына, жалпы қоғамға шынайы қауіп төндіреді. Сондықтан, бұлардың заңмен қарастырылуы адам құқықтарын қорғау мен құқықтық тәртіпті нығайтуда айрықша маңызға ие.

Stalking пен дропперлікті неге бөліп-жарып айтып отырмыз, өйткені, екеуі де көп адамға қылмыстық іс-әрекет болып көрінбеуі мүмкін. Соның салдарынан мұндай жайттарға немқұрайдылық танытады. Мысалы, stalkingте екінші адамның қалауымен санаспай «мен онымен байланысымды үзгім келмейді, үнемі хабарын біліп тұрудың қандай зардабы бар» деп мазалай беруі мүмкін. Ал дропперлікте банк картасын беру арқылы «басқа адамға көмектесіп жатырмын, өзіме де пайда түседі» деген ойда болады. Шын мәнінде заңсыздыққа тікелей араласып жатқанына мән бермейді.

тұрғыда тигізер зардабы ауыр. Мысалы, аңдудағы адам үнемі үрей мен қорқынышта жүріп, соның салдарынан келеңсіз жағдайға ұшырауы мүмкін, бұл өз кезегінде оның денсаулығына зиянын тигізеді. Еркін жүріп-тұру мүмкіндігі шектеледі.

Ал адамның жеке өміріне қол сұғуға Конституциямен тыйым салынған, осы заңдылықты stalking бұзатындықтан қылмыс болып есептеледі. Соған орай, Қылмыстық кодексе 115-1-бабымен толығып, онда арнайы жаза түрлері белгіленді. Атап айтсақ, екі жүз айлық есептік көрсеткішке (АЕК) дейін айыппұл салу немесе екі жүз сағатқа дейін қоғамдық не түзету жұмыстарына тарту, сондай-ақ, елу тәулікке дейін қамауға алу. Бұл жазалар stalking соңы физикалық зорлық-зомбылыққа ұласпауының, яғни, ауыр және аса ауыр

болуы, ешкімге банктік деректерін, карталарын бермеуі керек.

Дропперлікке белгіленген қылмыстық жауапкершіліктің қатандығын 232-1-бабынан көруге болады. Мысалы, пайда көру мақсатында банктік қартаңызды бергеніңіз үшін мүлкіңіз тәркіленіп, бір жүз алпыс АЕК-ке дейінгі мөлшерде айыппұл арқалайсыз не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына тартыласыз, не елу тәулікке дейінгі мерзімге қамаққа алынасыз. Егер айтарлықтай мөлшерде материалдық сыйақы алу немесе мүлктік сипатта пайда табу көзделсе, мүлік тәркіленумен бірге үш мың АЕК-ке дейін айыппұл салынады, не сол мөлшерде түзеу немесе бір мың сағатқа дейінгі қоғамдық жұмыстарға тартылады, не екі жылға дейін бас бостандығы шектеледі, не сол мерзімге бас бостандығынан айырылады. Дроппер-

АЛТЫН КӨШР

ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІ ПАТЕНТТІК ҰЙЫМЫН ҚҰРУДЫҢ ТИІМДІ ТҰСЫ КӨП

Бакуде Түркі мемлекеттері ұйымына мүше мемлекеттердің зияткерлік меншік саласындағы ведомстволарының екінші отырысы өтті. Оған ҚР Әділет министрлігінің Зияткерлік меншік құқығы комитетінің төрағасы Шолпан Абдреева қатысты.

Отырыс 2025 жылғы 20 тамызда Бішкек қаласында өткен зияткерлік меншік саласындағы ведомстволар басшыларының алғашқы кездесуінде басталған диалогтың жалғасы болды. Қазақстан тарапы сондай-ақ Қазақстан Республикасы жаңа Конституциясы-

ның 23-бабында зияткерлік меншік құқығының бекітілуінің маңыздылығына тоқталып, жасанды интеллектті дамытуға байланысты өзекті мәселелерді көтерді. Отырыста Шолпан Абдреева ТМҰ-ға мүше мемлекеттердің бейінді ведомствосы арасында институционал-

дық байланысты нығайтудың, тұрақты сараптамалық консультация өткізудің және бірлескен бастамаларды іске асырудың маңыздылығын атап өтті.

Қатысушылар Түркі мемлекеттерінің патенттік ұйымын құру перспективаларына ерекше назар аударды. Қазақстан осы бастама бойынша консультацияларды жалғастыруға, оның ішінде іске асырудың ықтимал тетіктерін нақты талқылауға мүдделі екенін растады. Тараптар зияткерлік меншік құқығын қорғау және осы саладағы ынтымақтастық туралы келісім жобасы бойынша жұмысты жалғастыруды қолдады.

Отырыс қорытындысы бойынша ТМҰ-ға мүше мемлекеттер арасындағы өзара іс-қимылды одан әрі нығайтуды көздейтін Бірлескен декларация қабылданды. Сондай-ақ зияткерлік меншік саласындағы ведомство басшыларының үшінші отырысын Қазақстанда өткізу туралы уағдаластыққа қол жеткізілді.

Әділет министрлігінің баспасөз қызметі

САРАП

Құқықтық мемлекеттің басты құндылығы – адам, оның өмірі, денсаулығы, ар-намысы мен қадір-қасиеті. Ал осы құндылықтарды қорғаудың маңызды тетіктерінің бірі – қылмыстық заңнаманың дұрыс әрі біркелкі қолданылуы.

ЗАҢНАМАНЫҢ ДҰРЫС ӘРІ БІРКЕЛКІ ҚОЛДАНЫЛУЫ МАҢЫЗДЫ

Қылмыстық кодекстің 293, 108-1 және 109-1-баптарын қолданудағы мәселелер

Әділ сот төрелігі тек заңда белгіленген жазаны тағайындаумен шектелмейді. Оның түпкі мәні – әрбір әрекетке дұрыс құқықтық баға беру, кінәні заңды жолмен алынған дәлелдемелер негізінде анықтау, адамның құқығы мен бостандығын сақтау және қоғамның сотқа деген сенімін нығайту.

Қоғамда орын алатын бұзақылық, денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру және ұрып-соғу әрекеттері сырттай ұқсас көрінгенімен, олардың құқықтық табиғаты мен қылмыстық-құқықтық белгілері әртүрлі. Сондықтан Қылмыстық кодекстің 293, 108-1 және 109-1-баптарын қолдану мәселелері құқықтық тұрғыдан ерекше назар аударуды қажет етеді.

ҚЫЛМЫСТЫҢ СЫРТҚЫ КӨРІНІСІ ЕМЕС, ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘНІ ӨЗЕКТІ

Қылмыстық құқықтағы күрделі мәселенің бірі – бір-біріне ұқсас құқық бұзушылық құрамдарын дұрыс ажырату. Мәселен, қоғамдық орында екі адамның арасында жанжал туындап, оның барысында бір адам екіншісіне күш қолданды делік. Мұндай әрекет бір қарағанда бұзақылық ретінде қабылдануы мүмкін. Алайда, оқиғаның қоғамдық орында жасалуы оны Қылмыстық кодекстің 293-бабымен саралауға жеткілікті негіз бола алмайды. Мұнда кінәлінің ниеті, әрекеттің себептері, қоғамдық тәртіпке қарсы бағытталуы, қоғамды құрметтемеудің айқын көрінісі және өзге де мән-жайлар анықталуы қажет.

Егер жанжал жеке бас араздығынан туындаса, оның құқықтық бағасы бұзақылық ниетпен жасалған әрекеттен өзгеше болуы мүмкін. Осы тұста маңызды құқықтық қағида туындайды: қылмыстың жасалған орны оның құқықтық табиғатын өздігінен анықтамайды. Сот үшін басты міндет – оқиғаның сыртқы көрінісіне емес, заңда көзделген қылмыстық құқық бұзушылық құрамының барлық белгілеріне баға беру. Бұл – қылмыстық заңды дұрыс қолданудың ғана емес, адамның негізсіз қылмыстық жауаптылыққа тартылмауының да кепілі.

ДЕНСАУЛЫҚҚА ЗИЯН КЕЛТІРУ МЕН ҰРЫП-СОҒУДЫҢ АРАЖІГІ

Қылмыстық кодекстің 108-1-бабы денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру үшін жауаптылықты көздейді. Ал 109-1-бап денсаулыққа жеңіл зиян келтіруге әкеп соқпаған, бірақ тән ауруын келтірген ұрып-соғу немесе өзге де зорлық-зомбылық әрекеттеріне қатысты қолданылады. Аталған баптардың арасындағы негізгі айырмашылықтың бірі – денсаулыққа келтірілген зиянның сипаты мен дәрежесі.

Жәбірленушінің түсініктемесі, куәлардың айғағы, медициналық құжаттар, бейнежазбалар және басқа да мәліметтер өзара салыстырылып зерттелуі тиіс. Өйткені медициналық тұрғыдан жарақаттың дәрежесін анықтау мен әрекетті қылмыстық-құқықтық саралау – өзара байланысты болғанымен, мазмұны жағынан бөлек мәселелер. Сарапшы денсаулыққа келтірілген зиянды медициналық тұрғыдан бағалайды, ал сот әрекеттің құқықтық сипатын анықтайды. Осы екі ұғымның арақатынасын дұрыс түсіну сот төрелігінің сапасын арттыруға ықпал етеді.

Мұндай кезде әрекеттің Қылмыстық кодекстің 293-бабымен толық қамтылатынын немесе басқа бап бойынша қосымша саралау қажеттігін анықтау маңызды. Бұл мәселе қылмыстар жиынтығы, қылмыстық-құқықтық нормалардың арақатынасы және бір әрекеттің белгілерін негізсіз қайталап есепке алмау қағидаттарымен тікелей байланысты. Сондықтан Жоғарғы Соттың нормативтік қаулылары мен сот практикасын қорыту материалдарында осындай жағдайларды нақты мысалдар арқылы түсіндірудің маңызы ерекше.

Заңды біркелкі түсіндіру соттың тәуелсіздігіне шектеу қою дегенді білдірмейді. Керісінше, ол әрбір судьяның заң шеңберінде негізді шешім қабылдауына құқықтық бағдар береді. Әрине, әрбір қылмыстық істің өзіндік ерекшелігі бар. Сондықтан сот практикасын біріздендіру барлық адамға бірдей жаза тағайындау дегенді білдірмейді. Бірізділік – ұқсас құқықтық жағдайларға заңды түсіндірудің ортақ өлшемін қолдану. Ал жазаны даралау – сол ортақ өлшем шеңберінде нақты адамның іс-әрекеті мен жеке жағдайын ескеру. Осы екі қағидаттың үйлесімі ғана әділ сот төрелігінің мазмұнын ашады.

СОТ ПРАКТИКАСЫН БІРІЗДЕНДІРУ – ҚҰҚЫҚТЫҚ АЙҚЫНДЫҚ НЕГІЗІ

Қылмыстық заңнаманың сапалы қолданылуы үшін заң нормаларының мазмұны ғана емес, оларды түсіндіру мен қолданудың біркелкілігі де маңызды. Осы бағытта бірнеше мәселеге назар аударған жөн.

Біріншіден, бұзақылықты жеке бас араздығынан туындаған күш қолдану әрекеттерінен ажыратудың нақты құқықтық өлшемдерін жүйелеу қажет.

Екіншіден, Қылмыстық кодекстің 108-1 және 109-1-баптарын қолдану кезінде денсаулыққа келтірілген зиянның сипатын анықтау мен дәлелдемелерді бағалауға қатысты практикалық түсіндірмелерді жетілдіру орынды.

Үшіншіден, бұзақылық пен денсаулыққа қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтардың жиынтығы мәселелері бойынша бірыңғай құқықтық ұстанымдарды қалыптастыру маңызды.

Төртіншіден, отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қатысты істерде жәбірленушінің қауіпсіздігі мен қылмыстық процестің негізгі кепілдіктерін үйлестіруге назар аудару қажет.

Бесіншіден, сот актілерінің өзгертілуі мен күшінің жойылу себептерін жүйелі талдап, анықталған құқықтық мәселелер бойынша әдістемелік түсіндірмелер әзірлеу тиімді болмақ. Бұл бағыттағы жұмыс соттар арасындағы құқық қолдану айырмашылықтарын азайтып, азаматтардың заң алдындағы теңдігін қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Менің пайымдауымша, әділ сот төрелігінің басты өлшемі – заңның қатаңдығы емес, оның дәлдігі мен әділ қолданылуы. Өйткені қылмыстық заңды қолданудағы қателік тек бір сот актісінің тағдырына әсер етпейді. Ол адамның бостандығына, беделіне, отбасына және болашағына ықпал етуі мүмкін. Ал құқықтық тұрғыдан негізді, әділ әрі түсінікті сот шешімі азаматтың ғана емес, тұтас қоғамның заңға деген сенімін нығайтады.

Заңның күші – жазаның ауырлығында емес, оның әділ әрі бұлжытпай қолданылуында. Әділдік кездейсоқ қалыптаспайды. Ол заңды терең білуден, дәлелдемені мұқият зерттеуден, жауапкершілікті сезінуден және әрбір адам тағдырына құрметпен қараудан басталады. Сондықтан қылмысты дұрыс саралау – құқықтық техниканың мәселесі ғана емес, әділ сот төрелігінің іргелі кепілі.

ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ

ТӨРТІНШІ БІЛІК

Астанадағы Бейбітшілік және келісім сарайында оныншы Astana Media Week апталығы басталды. Мерейтойлық іс-шараға мемлекеттік органдардың, отандық және шетелдік бұқаралық ақпарат құралдарының, технологиялық компаниялар мен медиа саласының өкілдері жиналды. Медиа апталық аясында медиа саласын дамыту, жасанды интеллектіні енгізу, отандық контентті ілгерілету және ақпаратқа деген сенімді арттыру мәселелері талқыланды.

ASTANA MEDIA WEEK АПТАЛЫҒЫ: КӘСІБИ АЛАҢНЫҢ ОН ЖЫЛДЫҚ БЕЛЕСІ

Іскерлік бағдарлама «MEDIA. HUMAN. AI: трансформацияның 10 жылы. Сенімнің жаңа архитектурасы» атты пленарлық отырыспен ашылды. Іс-шараға ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінің бірінші вице-министрі Қанат Ысқақов, Euronews телеарнасының Әзербайжандағы бюро басшысы әрі өңірлік коммуникациялар жетекшісі Надира Тюдор, Smart Advanced Technologies & Innovation Inc. компаниясының бас директоры Незжат Унсал, Meta компаниясының Азия-Тынық мұхиты аймағындағы өнімдерге қатысты мемлекеттік саясат жөніндегі директоры Филип Чуа, ЮНИ-

СЕФ-тің Қазақстандағы өкілінің міндетін атқарушы Эльвира Яушева және Q.AI компаниясының бас директоры Дмитрий Мун қатысты. Отырыста соңғы он жылдағы медиа саласындағы өзгерістер, жасанды интеллектінің редакция жұмысына ықпалы, ақпараттың шынайылығы мен цифрлық дәуірде аудитория сенімін сақтау мәселелері қарастырылды. Медиа апталық аясында «AI, IT & MEDIA: Жауапкершілік шегі» атты технологиялық пікірталас, «Жасөспірімдердің жасына сай келетін цифрлық ортаны қалыптастыру: бұл қалай болуға тиіс?» тақырыбындағы шеберлік сабағы және

«Central Asia in English: Аударма бізді неге жаһандық етпейді?» халықаралық редакциялық зертханасы өтті.

Сонымен қатар «Ояну: ақпаратты қабылдау, саралаудың тың тәсілі және сыни интеллект» және «Жасанды интеллект көмегімен көптілді хабар тарату» тақырыптарында шеберлік сабақтары ұйымдастырылады.

Бағдарламада Қазақстан мен Орталық Азияны халықаралық ақпарат кеңістігінде таныту мәселесіне де ерекше мән беріледі. Jibek Joly / Silk Way, The Astana Times, Qalam Global, Euronews, AnewZ және басқа да БАҚ өкілдері ағылшын тіліндегі журналистиканы дамыту, шетелдік аудиторияға арналған контент әзірлеу және халықаралық ынтымақтастықты кеңейту жолдарын талқылады.

Алдағы күндері мемлекеттік ақпараттық саясат, мемлекеттік органдар мен БАҚ арасындағы байланыс, өңірлік редакцияларды қолдау, отандық контент пен жарнама нарығын дамыту мәселелері сөз болады. Сондай-ақ жасанды интеллектіні қолдану, ақпараттың шынайылығын тексеру және цифрлық медиаплатформаларды дамыту бойынша тәжірибелік сабақтар өтеді.

Айта кетейік, Astana Media Week 2017 жылдан бері ұйымдастырылып келеді. Осы уақыт ішінде ол қазақстандық және шетелдік медиа мамандары бас қосып, кәсіби мәселелерді талқылайтын, тәжірибесін ортаға салатын маңызды алаңға айналды.

Мерейтойлық медиа-апталық 16 қазанда Qazaqstan Media Awards марапаттайу рәсімімен аяқталады. Салтанатты жиында «Тұмар» және «Үркер» ұлттық сыйлықтарының лауреаттары марапатталады.

Іс-шараны ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігі мен «Медиа дамыту қоры» корпоративтік қоры ұйымдастырып отыр.

ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігі баспасөз қызметі

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

БЮДЖЕТ БОЛЖАМЫ ЖӘНЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ШЫНДЫҚ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Бюджет – жай ғана кіріс пен шығыстың жиынтығы емес, мемлекеттің экономикалық мүмкіндігін, әлеуметтік басымдықтарын және болашаққа деген сенімін көрсетеді. Сондықтан 2027–2029 жылдарға арналған республикалық бюджет жобасын талқылауда негізгі назар қаржының көлеміне ғана емес, оның қаншалықты тиімді жұмсалып, қандай нәтижеге жеткізетініне аударылуы заңды.

Алдағы үш жылға жоспарланған бюджет шығыстары ондаған триллион теңгені құрайды. Қаражаттың елеулі бөлігі әлеуметтік міндеттемелерге, өңірлерді дамытуға, экономиканың нақты секторына және мемлекеттік басқаруға бағытталмақ. Бірақ осы ауқымды жоспарлардың артында шешімін күткен мәселелер де аз емес.

Біріншіден, экономикалық өсім жөніндегі болжамдардың қаншалықты шынайы екені маңызды. Екіншіден, бюджет кірістерінің мұнай нарығына тәуелділігі мен Ұлттық қор трансферттерінің рөлі алаңдатады. Үшіншіден, қарастырылған қаражаттың нақты әлеуметтік-экономикалық нәтижеге айналуын қамтамасыз ету қажет.

Бюджет жобасында алдағы орта мерзімді кезеңде жалпы ішкі өнімнің жыл сайын орта есеппен 5,4 пайызға өсуі көзделген. Номиналды ЖІӨ 2027 жылғы 199,3 триллион теңгеден 2029 жылғы 245 триллион теңгеге дейін ұлғаяды деген болжам бар. Мұндай көрсеткіштер экономиканың тұрақты дамуына деген үмітті күшейтеді. Алайда болжам мен нақты экономикалық жағдайдың арасында алшақтық пайда болу қаупін де естен шығаруға болмайды.

Бюджет жобасын талқылау кезінде депутат Гүлназ Атамқұлова халықаралық қаржы институттары мен Ұлттық банк бағалаған экономикалық өсім көрсеткіштерінің Үкімет болжамынан төмен екенін алға тартты. Депутат келтірген мәліметтер бойынша, Халықаралық валюта қорының болжамы –

4,4 пайыз, Дүниежүзілік банктікі – 3,9 пайыз, ал Ұлттық банктің бағасы 3,5 пайыз деңгейінде. Бұл сандардың өзі бюджет саясаты үшін «егер экономикалық өсім жоспарланған межеге жетпесе, мемлекет кірістерінің орындалуы мен шығыстарды қаржыландыру қалай қамтамасыз етіледі?» деген маңызды сұрақ туындатады.

Бұл сауалға Ұлттық Экономика министрі Серік Жұманғарин экономикалық өсімнің негізгі қозғаушы күштері ретінде сауда, қаржы, көлік-логистика және өңдеу өнеркәсібін атады. Оның айтуынша, өңдеу өнеркәсібінде 5,9 пайыздық өсім күтіледі. Машина жасау, металлургия, химия, азық-түлік өндірісі және құрылыс материалдарын шығару салаларына басымдық берілмек. Ауыл шаруашылығына да қомақты қаржы қарастырылып, инвестициялық белсенділіктің артуы болжанған.

Депутаттық талқылауда көтерілген тағы бір маңызды мәселе – мұнай бағасының құбылуы. Бюджет болжамында мұнайдың бір барреліне 70 доллар бағасы негізге алынып, 2027 жылы мұнай өндіру көлемі 96 миллион тонна деңгейінде қарастырылған. Мұнай секторынан түсетін Ұлттық қор кірістері 3,78 триллион теңге шамасында болжанып отыр. Ал мұнай бағасы күрт төмендесе, бюджетке түсетін кірістер мен экономикалық өсімге қысым түсуі мүмкін. Мұндай жағдайда шығыстарды қайта қарау қажеттілігі туындауы ықтимал. Осы орайда депутат Атамқұлова экономикалық жағдай нашарлаған кезде бюджеттік шығыстарды қысқарту мәселесі қалай шешілетінін және қандай бағыттарға басымдық берілетінін сұрады. Бұл – бюджет тұрақтылығы үшін стратегиялық маңызы бар мәселе.

Бұл тұрғыда Жұманғарин мырзаның жауабынан түйгеніміз – пессимистік сценарийдің де қарастырылып жатқаны. Оның айтуынша, егер мұнай бағасы барреліне 50 долларға дейін төмендесе, экономикалық өсім шамамен 2 пайыз деңгейінде болуы мүмкін. Бұл – базалық сценарийден едәуір төмен көрсеткіш. Мұндай жағдайда бюджетке түсетін

түсімдер, инвестициялық белсенділік және мемлекеттік шығыстарды қаржыландыру мәселесін қайта қарауды қажет етуі ықтимал. Басқаша айтқанда, мұнай бағасы 70 доллар болады деген болжаммен құрылған бюджетке 50 долларлық сценарийдің ықтимал салдарын алдын ала есептеу қажет. Дағдарыс басталғаннан кейін шешім іздегеннен гөрі, оның ықтимал салдарын ертерек бағалау әлдеқайда тиімді.

Бюджеттің экономикалық көрсеткіштері қаншалықты маңызды болса, оның әлеуметтік нәтижесі де соншалықты маңызды. Бұл мәселені Қожаназаров Айдарбек Асанұлы өз сөзінде айрықша атап көрсетті. Оның айтуынша, 30 триллион теңгеден асатын бюджет-

нәтиженің арасында әрдайым тікелей байланыс бола бермейді. Сондықтан әрбір ірі бюджет жобасы бойынша оның мақсаты, орындалу мерзімі, жауапты орындаушысы және өлшенетін нәтижесі анық болуы қажет.

Білім беру инфрақұрылымы – осы тұрғыдан алғанда маңызды мысал. Соңғы бес жылда Қазақстанда мыңнан астам мектеп салынған. Оқушы орындарының тапшылығы бір миллионнан 245 мыңға дейін қысқарған. Бұл – білім беру инфрақұрылымын кеңейту бағытындағы елеулі жұмыс. Соған қарамастан, елде үш ауысымды мектептер мәселесі әлі толық шешілген жоқ. Қожаназаров келтірген Оқу-ағарту министрлігінің мәліметіне сәйкес, үш ауысымда оқытатын 48 мектеп бар, олардың жартысынан астамы Алматы облысында орналасқан. Депутаттың айтуынша, фракцияның Қаскелең қаласына сапары кезінде бұл проблеманың балалар мен ата-аналар өміріне қалай әсер ететінін көруге мүмкіндік болған. Балалардың кешке дейін мектепте қалып, қараңғы түскенде үйіне қайтуы, ата-аналардың олардың қауіпсіздігіне алаңдауы – статистика-

дың тұрмысынан қаншалықты көрініс табатыны. ОСДП фракциясының жетекшісі Асхат Рахымжанов назарды макроэкономикалық көрсеткіштермен қатар, отбасылардың нақты жағдайына аударды. Өйткені ел экономикасының өсуі әр үйдің әл-ауқатының артуына автоматты түрде кепіл бола алмайды. Тұрмыс құны мен отбасы табысының арасындағы алшақтық азаматтардың күнделікті өміріне тікелей әсер етеді. Осы тұрғыдан алғанда, ең төменгі күнкөріс мөлшерін нақты өмір сүру құнына сәйкестендіру және әлеуметтік қолдау тетіктерін жетілдіру мәселесі өзекті.

Бюджетке қатысты тағы бір мәселе – шығыстардың құрылымы мен басымдықтарының өзгеруі. Мұнда қаражатты жай ғана көбейту немесе қаржыға құрыу емес, әр бағыттағы қаржыландырудың экономикалық және әлеуметтік нәтижесін түсіндіру маңызды. Әсіресе өндірісті дамытуға, кәсіпкерлікті қолдауға және өңірлердің әлеуетін арттыруға бағытталған шығыстардың тиімділігіне назар аударған жөн. Сонымен қатар мемлекеттік борышқа қызмет көрсету шығыстарының өсуі бюджет мүмкіндіктеріне қосымша салмақ түсіреді. Мұндай жағдайда қаржылық тәртіпті сақтаумен бірге, экономикалық белсенділікті ынталандыратын және болашақта бюджет кірістерін арттыруға ықпал ететін бағыттарды қолдау маңызды. Бюджеттің ұзақ мерзімді тиімділігі бүгінгі міндеттемелерді орындаумен ғана емес, ертеңгі экономикалық мүмкіндіктерді қалыптастырумен де өлшенеді. Бұл мәселе Ұлттық қор қаражатын пайдалану жауапкершілігімен де тығыз байланысты. Ұлттық қор елдің қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етуге қызмет етуі керек, бірақ оны бюджет қажеттіліктерін үнемі жабатын көзге айналдыруға болмайды. Қордан бөлінетін қаражаттың әрбір бағыты нақты негізделіп, ел экономикасына ұзақ мерзімді пайда әкелуі тиіс. Ал мұндай шешімдердің тиімділігі тәуелсіз аудит пен ашық қоғамдық бақылау арқылы бағаланғаны жөн. Сайып келгенде, бюджет саясатының тиімділігі қаражаттың қаншалықты жұмсалғанынан бұрын, оның ашық қоғамға қандай пайда әкелгенімен айқындалуы керек. Бұл – мемлекеттік қаржыға деген сенімді нығайтудың да, ел дамуының нәтижесін әділ бағалаудың да маңызды шарты.

Айша ҚҰРМАНҒАЛИ,
«Заң газеті»

Қордан бөлінетін қаражаттың әрбір бағыты нақты негізделіп, ел экономикасына ұзақ мерзімді пайда әкелуі тиіс. Ал мұндай шешімдердің тиімділігі тәуелсіз аудит пен ашық қоғамдық бақылау арқылы бағаланғаны жөн. Сайып келгенде, бюджет саясатының тиімділігі қаражаттың қаншалықты жұмсалғанынан бұрын, оның ашық қоғамға қандай пайда әкелгенімен айқындалуы керек. Бұл – мемлекеттік қаржыға деген сенімді нығайтудың да, ел дамуының нәтижесін әділ бағалаудың да маңызды шарты.

ке баға бергенде, қарапайым азаматтың өмірінде не өзгертетініне назар аудару қажет. Бұл мәселе бюджет саясатының негізгі мақсатын айқындайды. Өйткені мемлекеттік қаржының көлемі өздігінен табыс өлшемі бола алмайды. Оның тиімділігі халықтың тұрмыс сапасына тигізген әсерімен бағалануға тиіс.

Бюджет жобасында әлеуметтік салаға 10,5 триллион теңге, өңірлерді дамытуға шамамен 7,5 триллион теңге қарастыру көзделген. Мұндай көлемдегі қаржы халықтың әлеуметтік қажеттіліктерін қамтамасыз етуге және өңірлер арасындағы даму алшақтығын азайтуға мүмкіндік беруі керек. Алайда қаржының жоспарлануы мен нақты

лық көрсеткіштердің артында тұрған нақты әлеуметтік мәселе. Осыған байланысты Үкіметке апатты жағдайдағы және үш ауысымды мектептер мәселесін толық шешудің нақты мерзімін белгілеу ұсынылды. Сондай-ақ 2027 жылдың өзінде құрылысы аяқталуға жакын нысандарды қаржыландыруға басымдық беру қажеттігі айтылды. Мұндай тәсіл мектептермен ғана шектелмеуге тиіс. Ол ауруханаларға, жолдарға, инженерлік желілерге және басқа да әлеуметтік инфрақұрылым нысандарына да қатысты.

Бюджет талқылауында көтерілген тағы бір маңызды мәселе – экономикалық өсімнің қарапайым азаматтар-

ҒҰМЫРЫН ҒЫЛЫМҒА АРНАҒАН

Бахытжан ҚУАНДЫҚОВ,
Ұлттық Заң академиясының президенті, академик Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінің «Abai LABS» ғылыми-инновациялық паркіне қарасты «Мемлекеттік-құқықтық зерттеулер» орталығының жетекшісі:

Профессордың өлмес мұрасы

Ғылымның шынайы құндылығы – оның адамзаттың рухани және зияткерлік дамуына қосқан үлесімен өлшенеді. Ал, заң ғылымының дамуына еңбек сіңірген ғалымдардың мұрасы құқықтық ойдың сабақтастығын қамтамасыз етіп, кейінгі ұрпақтың ғылыми ізденісіне бағыт-бағдар береді. Осындай ғылыми із қалдырған тұлғаның бірі – заң ғылымдарының докторы, профессор Гүлнара Рахымжанқызы Усеинова.

Гүлнара Рахымжанқызының ғылыми жолы отандық заң ғылымының маңызды мәселелерін зерделеуге, Қазақстанның мемлекет және құқық тарихындағы көрнекті тұлғалардың идеялық мұрасын ғылыми тұрғыдан пайымдауға арналды. 1996 жылы «Государственно-правовые взгляды Ч.Ч.Валиханова» тақырыбында кандидаттық диссертация, ал 2009 жылы «Государственно-правовые взгляды А.Н.Букейханова» тақырыбында докторлық диссертация қорғауы ғалымның ғылыми ізденісіндегі жүйелілік пен тақырыптық сабақтастықты айқындайды. Бұл зерттеулер тарихи тұлғалардың идеяларын өз дәуірінің қоғамдық-саяси жағдайымен байланыстыра қарастырудың және олардың мемлекет пен құқық туралы тұжырымдарын ғылыми тұрғыдан бағалаудың маңызын көрсетті.

Гүлнара Рахымжанқызының ғылыми қызығушылығы тарихи-құқықтық зерттеулермен ғана шектелмеді. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық мәдениетті қалыптастыру, мемлекеттік қызметтерді цифрландыру және құқықтық білім берудің электрондық ресурстарын дамыту бағытындағы еңбектері құқық ғылымының заманауи өзгерістермен байланысын зерделеуге жол ашты. 2018 жылы мемлекеттік қызметтерді цифрландыру мәселесіне арналған мақаласы мен «Основы противодействия коррупции в Республике Казахстан» атты электрондық оқу құралы ғалымның ғылыми-педагогикалық қызметінің маңызды нәтижелерінің қатарынан орын алды.

Бүгінде көрнекті ғалым ортамызда болмаса да, оның ғылыми

Нұрлайым МЫНБАТЫРОВА,

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ доценті, заң ғылымдарының кандидаты:

Еңбек елеусіз қалмайды

Адамның өмірден өткеннен кейінгі шынайы ғұмыры – оның артында қалдырған рухани мұрасы, ғылымға қосқан үлесі, тәрбиелеген шәкірттері мен ел жадында сақталған ізгі бейнесі. Ғылым жолын өмірінің мәніне айналдырып, бар күш-жігерін білім мен ізденіске арнаған тұлғалардың есімі уақыт өткен сайын қадірлене түседі. Осындай ғалымдардың бірі – профессор Гүлнара Рахымжанқызы Усеинова еді.

Гүлнара Рахымжанқызының өмір жолы – отандық заң ғылымына адал қызмет етудің, ғылыми ізденіске беріле еңбектенудің, жас ұрпаққа білім берудің және ұжым алдындағы жауапкершілікті терең сезінудің

жарқын үлгісі. Ол саяси және құқықтық ілімдер тарихы, мемлекет және құқық теориясы мен тарихы салаларында жемісті еңбек етіп, Қазақстанның құқықтық ой тарихын зерттеуге елеулі үлес қосты. Ғалымның ғылыми ізденістері мен педагогикалық қызметі, ұйымдастырушылық қабілеті мен азаматтық ұстанымы оны әріптестері мен шәкірттері үшін құрметті тұлғаға айналдырды.

Бүгінде Гүлнара Усеинованы еске алғанда, көз алдымызға ғылымға адалдықты өмірлік ұстаным еткен, отандық құқықтық ой тарихын зерттеуге күш-жігерін арнаған, университет өміріне белсене араласқан ғалымның бейнесі келеді. Оның ғылыми із-

Ғылым мен білім саласындағы Гүлнара Рахымжанқызының орны қоғамның өркеніеті мен рухани дамуының басты көрсеткіштерінің бірі болды. Ол нәзік жанды болса да, білім мен ғылымның ауыр жүгін теңдей көтеріп, елдің зияткерлік әлеуетін арттыруға сүбелі үлесін қосып кетті.

еңбектері, зерттеулері мен шәкірттеріне берген білімі өз маңызын жоғалтқан жоқ. Ғалымның өмір жолын бағалау – оның атқарған ісін еске алумен ғана емес, ғылыми мұрасын зерделеп, кейінгі ұрпаққа жеткізумен де өлшенеді.

Спатай САРТАЕВ,

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Мемлекеттік басқарудыңқұқықтық мәселелерін зерттеу ФЗИ директоры, доцент-зерттеуші:

Естелік – рухани сабақтастықтың белгісі

Кейбір жандардың ғұмыры ұзақ болмаса да, өнегелі өмірі мен жарқын бейнесі уақыт өткен сайын биіктей түседі. Өйткені ізгілікке негізделген ғұмырдың шуағы бір адамның тағдырымен шектелмейді, ол талай жүрекке жылу сыйлап, талай буынның рухани бағдаршамына айналады. Профессор Гүлнара Усеинова – осындай аяулы тұлғаның бірі еді. Егер ортамызда болғанда, биыл мерейлі 60 жасқа толар еді. Өкінішке қарай, өмірдің өз заңдылығы бар. Дегенмен, оның жарқын бейнесі, ұстаздық өнегесі, ғылымға сіңірген еңбегі мен адамдық қасиеттері оны таныған жандардың жадында мәңгі сақталады. Өзі арамыздан кеткенімен, артына қалдырған ізгілік ізі мен еңбегінің сәулесі әлі талай адамның жүрегіне жарық түсірері анық.

Гүлнара Рақымжанқызының басшылығымен кафедраның ғылыми-әдістемелік жұмыстары дамып, білім беру мен ғылыми зерттеу бағыттарындағы ұжымдық қызмет жанданды, ортақ мүддесі мен мақсаты тоғысқан, бір-бірінің пікірін құрметтейтін, қиындықты бірге еңсеріп, жетістікті бірге бағалайтын ұйымшыл ұжымға айналды. Маңызды мәселелер талқылانғанда, әріптестерінің ой-пікірін тындап, ұсыныстарын ескеруге ерекше мән беретін. Оның түсінігінде басшылық ету – тек міндет жүктеу емес, адамдардың қабілетін танып, олардың кәсіби әлеуетін ашуға мүмкіндік беру, ортақ іске деген сенімін нығайту еді.

Жалпы, Гүлнара Рақымжанқызының ғылыми зерттеулерінің негізгі бағыты – мемлекет және құқық теориясы мен тарихы, саяси-құқықтық ілімдер тарихы. Кандидаттық және докторлық диссертация жұмысының тақырыбы Шоқан Уәлиханов

пен Әлихан Бөкейхановтың мемлекеттік-құқықтық көзқарасын зерттеуге арналған. Сондай-ақ, Қазақстанда сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті дамыту, азаматтардың құқықтық сауаттылығын арттыру және академиялық адалдық қағидаттарын орнықтыру мәселелерін зерттеуге де елеулі үлес қосты. Оның ғылыми еңбектері отандық заң ғылымының дамуына, құқықтық білім беру сапасын арттыруға және ұлттық саяси-құқықтық мұраны зерделеуге бағытталды.

Ол «Sanaly Uraaq» жобалық кеңсесінің және «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы технологиялар» ғылыми-зерттеу институтын құруға бастамашы болғандардың бірі. Сондай-ақ «Адал көмек» әлеуметтік жобасы аясында халыққа құқықтық көмек көрсету мен заңнаманы түсіндіру жұмыстарына қатысты. Еңбегі мемлекет тарапынан жоғары бағаланып, түрлі мемлекеттік наградалармен марапатталды. Осындай тұлғалардың қадірі кейде өздері ортамызда жүргенде толық сезіле бермейді. Күнделікті жұмыс, ортақ міндеттер, жоспарлар мен кездесулер өмірдің қалыпты ырғағымен жалғасып жатады. Ал адам өмірден өткенде, оның әрбір сөзі, жылы қабағы, орынды кеңесі мен қарапайым ғана колдауының өзі қымбат естелікке айналады.

Ұстазды еске алу – өткенге тағзым ету ғана емес, оның өнегесін бүгінгі күнмен сабақтастыру. Бұл – ең алдымен, оның адамдық қасиеттерін бағалау, ғылыми мұрасын зерделеу, бастамаларын жалғастыру және кейінгі ұрпаққа үлгі ету. Осы мақсатта жыл сайын заң ғылымдарының докторы, профессор Гүлнара Усеинованы еске алуға арналған, дәстүрлі «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы оқулар» оның ғылыми мұрасын ұлықтауға, өзі зерттеген мәселелерді одан әрі зерделеуге және адалдық пен әділеттілік құндылықтарын ғылыми қауымдастық арасында дәріптеуге бағытталған маңызды бастама болды.

Ақылбек ИСАБЕКОВ,

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Заң факультетінің профессоры, ҰЗА академигі:

Ұстаз болу – ұлы іс

Гүлнара Рахымжанқызы – жай ғылым иесі емес, ол қоғамның құқықтық санасын оята алған ерекше жан еді. Мемлекеттің өркендеп, дамуына өзіндік үлесін қосқан, заң саласындағы іскер нәзік жандардың бірі еді. ҰҒА академигі Сұлтан Сартаевтың шәкірті болған әріптесіміз көпжылдық еңбегінің нәтижесінде Білім және ғылым министрлігі тағайындаған грантты жеңіп алып, кафедрамыздың мақтанышы болып, үлгі көрсете білді.

Университеттің қоғамдық өмірі мен ғылымының маңызды бағыттарының қарқынды даму мәселелерін шешуге бағытталған заманауи, жоғары білімді, бәсекеге қабілетті мамандар буынын қалыптастыруда да табанды қызмет атқарды. Оның бүкіл еңбек жолы әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің заң факультетімен байланысты болды. Университетте «бакалавр – магистр – доктор PhD» түрінде үш сатылы мамандар дайындауда кафедра оқытушыларының шеберлігін шыңдап, заман талабына сай ғылыми еңбектер де даярлады. Ол кәсіби қызметін мемлекет және құқық теориясы мен тарихы кафедрасында ассистент ретінде бастап, кейіннен аға оқытушы, доцент, заң факультеті деканының орынбасары, мемлекет және құқық теориясы мен тарихы, конституциялық және әкімшілік құқық кафедрасының меңгерушісі қызметтерін атқарды. Ол ғалымдардың келесі буынын даярлауға және құқықтық ой мектебін қалыптастыруға әрдайым үлкен мән берді. Бүгінде Гүлнара Рахымжанқызының шәкірттерінің ката-

рында отандық құқық ғылымының дамуына үлес қосып жүрген білікті прокурорлар, судьялар және мемлекеттік қызметшілер де бар.

Адам үшін мамандық таңдау – өмірдегі ең үлкен қадам болып табылады. Жас ұрпаққа саналы тәрбие беруде және студенттерге терең, тиянақты білім беруде, олардың шығармашылық ойлау қабілетін, танымдық ізденісін дамытуда, берілетін білім негіздерінің нақтылығын арттыруда Гүлнара Рахымжанқызы өз үлесін қосты. Өмір атты сан қалтарыстан тұратын үлкен жолда әрбір шәкіртінің жолына түзу бағыт беріп, зерделі де зерек, парасатты, ұлттық және адамзаттық құндылықтарды бойына дарытқан тұлғаларды тәрбиелеп, өз мамандығының шебері етіп шығару Гүлнара Рахымжанқызының негізгі мақсаты еді. «Ұстаздық мамандық – бұл адамтану, адамның күрделі және қызықты, шым-шытырығы мол рухани жан дүниесіне үңіле білу, адамның өмір бойы білім алып, оны шәкірттеріне жеткізе айтып беру. Бұл ұстаздық қасиеттің ең жоғары жетістігі болып табылады», – дейтін.

Ғылым мен білім саласындағы Гүлнара Рахымжанқызының орны қоғамның өркеніеті мен рухани дамуының басты көрсеткіштерінің бірі болды. Ол нәзік жанды болса да, білім мен ғылымның ауыр жүгін теңдей көтеріп, елдің зияткерлік әлеуетін арттыруға сүбелі үлесін қосып кетті. Гүлнара Рахымжанқызының оқу аудиторияларындағы тынымсыз жұмысынан білімге деген шексіз құрметін, сүйіспен-

шілігін байқайтын едік. Оның ғылымға адалдығы өз жұмысын алға жылжытып, білімнің жаңа көкжиегін ашуға және күрделі мәселелерді шешуге шеберлікпен әрекет жасауында еді. Ғылыми ортада әйелдердің шыдамдылығы, ұқыптылығы және ерекше жауапкершілігі басым екендігін көрсете алды. Г.Рахымжанқызының ғалымдық белсенділігі жас шәкірттеріне, әсіресе ғылым жолын таңдағысы келетін бойжеткендерге үлкен мотивация береді. Оның ғылым мен білім саласындағы еңбегі – ұлттың болашағын қалыптастыруға бағдар болғандай жол қалыптастырды. Кафедра жұмыстарын атқара жүріп, шәкірттерінің жетістігіне балаша қуана білді. Студенттер оның дәрісханасына жай ғана заң баптарын жаттау үшін емес, өмірдің мәнін, әділдіктің салмағын түсіну үшін асығатын еді. Әріптесіміздің әрбір сөзі, әрбір мысалы занның құрғақ теориясы емес, тірі ақиқаты болып естілетін. Ол кісі: «Сендер әділдіктің қорғаушысыңдар», – деп жиі айтып отыратын. Г.Рахымжанқызының бойындағы адамгершілік, мәдениеттілік пен әр студенттің пікіріне деген құрметі бізге үлгі болды.

Бүгінде арамыздан сол бір айтулы тұлға, біртуар заңгер әріптесіміз кетсе де, ол жаққан білім шырағы сөнген жоқ. Оның берген тәрбиесі мен өнегесі біздің әрбір қабылдаған шешімімізде, әрбір қорғаған құқықтық еңбегімізде өмір сүріп келеді. Заңгер ұстаздың бейнесі – мен үшін әділдіктің, тазалықтың және кәсібиліктің ең биік эталоны болып қала береді.

Динара ТУРСЫНКУЛОВА,

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

Заң факультетінің ассистент профессоры:

Жарқын бейне жадымызда сақталады

Адамның ғұмыры уақытпен өлшенгенімен, оның қоғамға сіңірген еңбегі мен рухани мұрасы уақыт шеңберінен әлдеқайда кең. Ғылымға адал қызмет етіп, білімі мен тәжірибесін кейінгі ұрпаққа арнаған тұлғалардың есімі әріптестерінің жадында, шәкірттерінің жүрегінде сақталады. Заң ғылымдарының докторы, профессор Гүлнара Рахымжанқызы Усеинова осындай құрметке лайық ғалымдардың бірі.

Гүлнара Рахымжанқызының ғылыми ортадағы орны, кәсіби ұстанымы мен ұстаздық еңбегі әріптестері үшін ерекше мәнге ие. Мемлекет және құқық тарихының өзекті мәселелерін зерттеуге арнаған еңбектері отандық заң ғылымының дамуына қосылған елеулі үлес болып қалды.

Ғалымның қадірі оның атақ-дәрежесімен ғана емес, ғылымға қалдырған ізінің тереңдігімен, кәсіби ортасына тигізген ықпалымен және адамдық болмысымен айқындалады. Университет қабырғасындағы көпжылдық қызметі мен кафедраның ғылыми-педагогикалық өміріне қосқан үлесі әріптестерінің есінде. Ұстаздың еңбегі бір дәрістен, бір ғылыми кеңестен басталып, кейін тұтас бір буынның кәсіби қалыптасуына әсер етеді. Бүгінде Гүлнара Рахымжанқызын еске алу – өткенді сағынумен ғана емес. Бұл – ғылыми мұрасын бағалау, еңбегін жас зерттеушілерге таныту, университеттің ғылыми дәстүрін жалғастыру алдындағы ортақ жауапкершілік. Ғалымның еңбектері мен ғылыми идеялары жаңа ізденістерге негіз болып, өз маңызын жоғалтпайды.

Адам өмірден өтеді, ал оның ізгі ісі мен еңбегі жалғасын табады. Гүлнара Рахымжанқызының есімі отандық заң ғылымының тарихында, әріптестерінің естелігінде және ғылыми ізденіске ұмтылған шәкірттердің жүрегінде сақталады. Ғалымға деген құрмет – оның ғылыми мұрасын ұмытпай, кейінгі буынға жеткізуден көрінеді. Жарқын бейнесі мен ғылымға сіңірген еңбегі әріптестерінің жадында мәңгі қалады.

(Соңы. Басы 1-бетте)

Атап айтқанда, Halyk Bank, Freedom Finance, Банк ЦентрКредит, сондай-ақ Қазақстанның қаржы жүйесіндегі басқа да банктер мен қаржылық экожүйелер цифрлық қызметтің дамуына, қаржы өнімдерінің қолжетімділігіне және инновациялық шешімдердің енгізілуіне ықпал етуде. Бүгінде цифрлық банкинг қазақстандықтардың өмір салтына айналды. Бұл – еліміздің үлкен жетістігі. Бірақ дәл осы жетістіктер бізді жаңа, әлдеқайда күрделі сұрақтарға алып келеді.

– **Қандай сұрақтар туралы айтып отырсыз?**

– Ең алдымен қауіпсіздік пен сенім туралы. Біз цифрландырудың жылдамдығына, ынғайлылығына және экономикалық тиімділігіне ерекше назар аударып келдік. Алайда цифрлық жүйелерге тәуелділік өскен сайын олардың осал тұстары да қоғам үшін үлкен қауіпке айналуы мүмкін. Бүгінде біздің жеке мәліметтеріміз, қаржылық операцияларымыз, медициналық ақпараттарымыз, мүліктік құқықтарымыз және көптеген басқа маңызды деректеріміз электрондық жүйелерде сақталады. Егер бұл ақпаратқа заңсыз қол жеткізілсе, жүйелер істен шықса немесе деректер жоғалса, оның салдары бір адамның ғана емес, тұтас қоғамның өміріне әсер етуі мүмкін. Менің ойымша, Қазақстанда цифрландырудың жоғары деңгейіне байланысты дербес деректердің таралуы мен киберқауіпсіздік тәуекелдеріне ерекше назар аудару қажет. Сондықтан біз цифрлық дамудың келесі кезеңінде басты басымдықтардың бірі ретінде қауіпсіздікті, жүйелердің тұрақтылығын және азаматтар құқықтарын қорғауды қарастыруымыз керек.

– **Сонда сіз дамыған елдерде сақталған қағаз құжат айналымының белгілі бір артықшылықтары бар деп есептейсіз бе?**

– Бұл мен үшін соңғы уақытта ерекше маңызды болып жүрген мәселе. Біз көбіне қағаз құжаттарды бюрократияның белгісі деп қабылдаймыз. Ал толық цифрландыруды дамудың ең жоғары сатысы ретінде қарастырамыз. Бірақ Жапонияда, Америка Құрама Штаттарында және басқа да дамыған мемлекеттерде кейбір дәстүрлі рәсімдердің әлі күнге дейін сақталғанын байқадым. Әрине, мұның бәрін технологиялық артқа қалу деп бағалауға болмайды.

Мүмкін, кейбір жағдайларда мұндай жүйелер тәуекелдерді төмендетуге, ақпараттың сақталуын қамтамасыз етуге немесе маңызды операцияларды қосымша тексеруге мүмкіндік беретін шығар. Бұл жерде қағаз құжаттарға жаппай қайта оралу керек деп отырған жоқпын. Бірақ біз «барлық процесті толық цифрландыру қауіпсіз және дұрыс шешім бе?» деп ойлануымыз қажет.

Мемлекеттік басқаруда, меншік құқығын тіркеуде, маңызды құқықтық рәсімдерде немесе стратегиялық ақпаратты сақтауда белгілі бір қосымша қорғаныс тетіктерін қарастыру қажет болуы мүмкін.

Менің ойымша, бұл мәселені цифрландыру саласындағы мамандармен, мемлекеттік органдармен және құқық қорғау саласының өкілдерімен талқылау қажет. Өйткені цифрлық трансформацияның мақсаты – қағаздан толық бас тарту емес, азаматтарға қауіпсіз, тиімді және сенімді қызмет көрсету.

– **Интернетті көпжақты басқару қағидаты мәселелерді шешуге көмектесе ме?**

– Көпжақты басқарудың негізгі идеясы – интернеттің болашағына қатысты шешімдер бір ғана тараптың қолында болмауы керек. Мемлекет, жеке сектор, азаматтық қоғам, ғылыми қауымдастық, халықаралық ұйымдар және технологиялық сарапшылар бірлесіп жұмыс істеуі тиіс. Мемлекеттің

Динара СЕЙДЖАПАРОВА, БҰҰ Жаһандық шартының Орталық Азиядағы атқарушы директоры:

«ЦИФРЛЫҚ БОЛАШАҚТЫҢ БАСТЫ ҚҰНДЫЛЫҒЫ – ТЕХНОЛОГИЯ ЕМЕС, АДАМ»

БҰҰ Жаһандық шартының қызметінде бағдар етер қағидатымыз айқын. Біздің міндетіміз бизнес құрылымдарын – тұрақты даму, адам құқықтары, еңбек қатынастары, қоршаған ортаны қорғау және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес сияқты ортақ құндылықтар төңірегінде біріктіру. Цифрлық экономикада бұл қағидаттар бұрынғыдан да маңызды бола түсті. Менің ойымша, интернетті басқарудағы ең маңызды қағидат – технология адамға қызмет етуі керек, ал адам технологияға тәуелді болып қалмауы тиіс.

бұрынғыдан әлдеқайда жоғары. Мысалы, банктер мен технологиялық компаниялар миллиондаған адамның дербес және қаржылық мәліметімен жұмыс істейді. Сондықтан олар үшін киберқауіпсіздік, деректерді қорғау, ашықтық және іскерлік этика мәселелері стратегиялық басымдыққа айналуы тиіс.

Біздің Орталық Азиядағы желімізге шамамен 150 компания қатысады. Олардың арасында қаржы институттары, өнеркәсіптік кәсіпорындар, халықаралық және жергілікті бизнес өкілдері бар. Біз осы компанияларды Тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған нақты бастамаларға жұмылдыруға тырысамыз. Бұл жерде біздің ұстанымымыз айқын – тұрақты даму тек декларациялармен немесе әдемі есептермен шектелмеуі керек. Ол компаниялардың нақты шешімдерінен,

инвестицияларынан және қоғамға тигізетін оң әсерінен көрінуі тиіс.

– **Жасанды интеллекттің қарқынды дамуы интернетті басқару саласына қандай жаңа міндеттер жүктейді?**

– Жасанды интеллект – адамзаттың экономикалық және әлеуметтік дамуын түбегейлі өзгерте алатын технологияның бірі. Ол медицинада диагноз қоюды жақсартуға, білім беруді жекелендіруге, өндіріс тиімділігін арттыруға, ресурстарды үнемдеуге және климаттың өзгеруіне қарсы күресте жаңа шешімдер ұсынуға мүмкіндік береді. Бірақ әрбір жаңа мүмкіндікпен бірге жаңа жауапкершілік те пайда болады. Мысалы, жасанды интеллект арқылы қабылданған шешім азаматтың құқығына әсер етсе, сол шешім үшін кім жауап береді? Алгоритм белгілі бір әлеуметтік топқа қатысты әділетсіз шешім қабылдаса, оны кім анықтайды және түзетеді? Азамат өзінің деректері қалай пайдаланылып жатқанын білуге және оған ықпал етуге құқылы ма? Бұл сұрақтар тек технологиялық емес, ең алдымен құқықтық және этикалық сипатқа ие. Сондықтан жасанды интеллектті дамытуда адам құқығын, ашықтықты, есептілікті, әділдікті негізгі қағидат ретінде ұстануымыз қажет. Жасанды интеллект қаншалықты ақылды болса да, оның қызметі үшін жауапкершілік адам мен тиісті институттардың мойнында қалуы тиіс.

– **Цифрлық теңсіздік мәселесіне де тоқталсақ. Қазақстан бұл бағытта нені ескеруі керек?**

– Цифрлық теңсіздік – тұрақты даму

азаматтардың қажеттіліктерін ескеру және қажет болған жағдайда мемлекеттік қызметтерді алудың балама жолдарын сақтау.

БҰҰ-да тұрақты даму күн тәртібіндегі маңызды қағидаттың бірі – ешкімді назардан тыс қалдырмау. Бұл қағидат цифрлық трансформацияға да тікелей қатысты.

– **Қазақстанның цифрлық даму тәжірибесі басқа елдерге үлгі бола ала ма?**

– Әрине. Мен бұған сенімдімін. Қазақстанның цифрлық мемлекеттік қызметтер, қаржылық технология және инновациялық экожүйелерді дамыту саласындағы тәжірибесі көптеген мемлекет үшін қызықты болуы мүмкін. Біз Орталық Азияда ғана емес, халықаралық деңгейде де осы жетістіктерімізді кеңінен таныстыруымыз керек. Алайда Қазақстан үшін келесі стратегиялық міндет – тек технологияларды жылдам енгізетін мемлекет ретінде емес, сонымен бірге қауіпсіз, жауапты және адамға бағытталған цифрлық дамудың үлгісін қалыптастыратын ел ретінде танылу. Осы мақсатта бизнес, мемлекет, халықаралық ұйымдар мен азаматтық қоғам арасындағы ынтымақтастықты күшейтуіміз қажет.

Қазақстанның цифрлық серпілісті экономикалық өсудің ғана емес, қоғамның әл-ауқатын жақсартудың, мемлекеттік институттарға деген сенімді арттыру мен тұрақты дамудың құралына айналдыруға толық мүмкіндігі бар.

– **Қазақстанның цифрлық болашағына қатысты ең басты ұстанымыңыз қандай?**

– Осы ретте бір маңызды ойды ерекше атап өткім келеді. Біз көп жағдайда мемлекеттің даму деңгейін технологиялардың жылдамдығымен, цифрлық қызметтер санымен немесе инновациялық шешімдер ауқымымен бағалаймыз.

Әрине, бұлар маңызды көрсеткіштер. Бірақ болашақта бізге басқа да сұрақтар қою қажет болады. Азаматтар өздерінің дербес мәліметтерінің қорғалғанына сенімді ме? Цифрлық қызметтер қоғамның барлық тобына бірдей қолжетімді ме? Жаңа технологиялар адамның мүмкіндіктерін кеңейтіп жатыр ма, әлде жаңа тәуекелдер мен тәуелділіктер қалыптастырып жатыр ма? Мемлекет пен бизнес азаматтардың алдындағы жауапкершілігін толық сезіне ме? Менің ойымша, цифрлық дамудың шынайы жетістігі осы сұрақтарға берілетін жауаптармен өлшенуі тиіс.

Қазақстан соңғы жылдары цифрландыруда үлкен серпіліс жасады. Ендігі міндет – сол жетістіктерді сақтап қана қоймай, олардың қауіпсіздігін, тұрақтылығын және қоғамға ұзақ мерзімді пайдасын қамтамасыз ету. Өйткені цифрлық болашақтың басты құндылығы технологияның өзі емес, адам. Егер біз осы қағидатты ұстансақ, Қазақстан цифрлық трансформацияның жылдамдығы жағынан ғана емес, оның сапасы, қауіпсіздігі және қоғамға тигізетін оң әсері тұрғысынан да халықаралық деңгейде көшбасшы бола алады.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ,
«Заң газеті»

МЕРЕЙ

ТӘУЕЛСІЗДІКТІҢ ТЕМІРҚАЗЫҒЫ

Республика күні халқымыздың тарихындағы айрықша маңызға ие, мемлекетіміздің қалыптасуы мен елдігіміздің нығаюын айқындайтын мереке. Бұл күн – еліміздің егемендікке жасаған тарихи қадамын еске алып қана қоймай, тәуелсіздігіміздің қадірін бағалап, болашақ алдындағы жауапкершілігімізді терең сезінетін ерекше сәт.

1990 жылғы 25 қазанда Қазақ КСР-інің Мемлекеттік егемендігі туралы декларация қабылданды. Бұл тарихи құжат Қазақстанның дербес мемлекет ретінде қалыптасуына негіз қалап, ұлттық мемлекеттілігіміздің жаңа кезеңіне жол ашты. Республика күні – халқымыздың азаттыққа деген ұмтылысының, елдік мұраты мен

бірлікке негізделген ортақ мақсатының символы.

Дербес елдің сот жүйесіне жүктелетін міндеттің маңызы ерекше. Сот билігінің негізгі мақсаты – адамның және азаматтың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қорғау, заңдылықты қамтамасыз ету және әділ сот төрелігін жүзеге асыру. Әрбір істі заң талаптарына сай,

бейтарап әрі әділ қарау – судьяның кәсіби парызы ғана емес, мемлекет пен қоғам алдындағы жауапкершілігі.

Әділ сот төрелігіне деген сенім – құқықтық мемлекеттің маңызды тіректерінің бірі. Азамат өз құқығының қорғалатынына, даудың заң аясында әділ шешілетініне сенген кезде қоғамдағы құқықтық мәдениет те нығая түседі. Сондықтан судья үшін заңдылықты сақтау, тәуелсіздік пен бейтараптық қағидаттарын басшылыққа алу, әрбір шешімнің заңды әрі негізді болуын қамтамасыз ету айрықша мәнге ие.

Құқық үстемдігі орныққан қоғамда әр азамат өз құқығымен қатар, өз міндетін де терең түсінеді. Заңды құрметтеу, өзгенің құқығына қол сұқпау, қоғамдық тәртіпті сақтау және жауапкершілік-

ті сезіну – өркениетті елдің азаматтарына тән қасиеттер. Құқықтық мемлекет құру тек мемлекеттік органдардың жұмысына ғана байланысты емес, ол бүкіл қоғамның құқықтық санасы мен азаматтық ұстанымынан бастау алады.

Республика күні – бірлігімізді бекемдеп, азаматтық жауапкершілігімізді арттыратын мереке. Оның мәні өткен тарихты құрметтеумен ғана шектелмейді. Бұл күн әрқайсысымызға тәуелсіз Қазақстанның дамуына қандай үлес қоса алатынымызды ой елегінен өткізіп, әділетті, құқықтық әрі өркендеген қоғам қалыптастыру жолындағы міндеттерімізді жаңаша пайымдауға үндейді.

Молдір ОСПАНОВА,
Әуезов аудандық сотының судьясы
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ

МӘСЕЛЕ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Жыл басынан тамыз айының соңы-на дейін аталған платформада 840,6 мың бос жұмыс орны мен 1 миллион 22,4 мың түйіндеме жарияланған. Бұл көрсеткіштер еңбек нарығында жұмыс берушілердің де, қызмет іздеушілердің де белсенді екенін аңғартады. Дегенмен бос жұмыс орындары мен түйіндемелер саны жұмыспен қамтудың нақты нәтижесіне тең емес. Бір азамат бірнеше түйіндеме орналастыруы, ал жұмыс беруші өзіне қажетті маманды ұзақ уақыт іздеуі мүмкін.

Еңбек нарығындағы сұраныс пен ұсыныстың сәйкес келуіне кәсіби біліктілік, еңбек тәжірибесі, тұрғылықты жер және еңбекақы мөлшері сияқты факторлар әсер етеді. Кейбір кәсіпорындарға белгілі бір салада тәжірибесі бар мамандар қажет болса, жұмыс іздеушілер өздерінің біліміне, қажеттілігіне және еңбек жағдайына сай қызмет таңдауға ұмтылады. Мұндай айырмашылықтар мамандарды даярлау жүйесі мен жұмыс берушілер арасындағы байланыстың маңызын арттыра түседі.

Жұмыспен қамтудың сапасына әсер ететін негізгі көрсеткіштердің бірі — еңбекақы мөлшері. Ұлттық статистика бюросының дерегіне сәйкес, 2026 жылдың екінші тоқсанында Қазақстандағы орташа айлық 486 388 теңгені құраған. Бұл өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 8,4 пайызға жоғары. Алайда осы кезеңдегі медианалық жалақының бағаланған мөлшері 348 415 теңге болған.

Орташа және медианалық жалақы көрсеткіштерінің айырмашылығы еңбек нарығындағы табыс деңгейінің біркелкі емес екенін көрсетеді. Медианалық жалақы қызметкерлерді еңбекақы мөлшері бойынша тең екі топқа бөледі. Яғни, жұмыскерлердің жартысы осы көрсеткіштен төмен, қалған жартысы жоғары еңбекақы алады. Сондықтан елдегі орташа жалақы мөлшерін әр азаматтың нақты табысымен теңестіруге болмайды.

Еңбекақы деңгейі экономиканың әр саласында да айтарлықтай ерекшеленеді. Мәселен, 2026 жылдың екінші тоқсанында қаржы және сақтандыру қызметі саласындағы орташа айлық атаулы жалақы 1 миллион 107,6 мың теңгені құраған. Ал білім беру саласында бұл көрсеткіш 385,7 мың теңге, денсаулық сақтау және халыққа әлеуметтік қызмет көрсету саласында 360,3 мың теңге болған.

Бұл деректер түрлі салалардағы еңбекақы мөлшері арасында елеулі айырмашылық бар екенін аңғартады. Әрине, жалақы деңгейіне маманның біліктілігі, атқаратын жұмысының күрделілігі, жауапкершілік дәрежесі және кәсіпорынның экономикалық мүмкіндігі әсер етеді. Дегенмен еңбек нарығындағы табыс айырмашылығы халықтың әлеуметтік жағдайын бағалауда ескерілетін маңызды факторлардың бірі болып қала береді.

Ресми статистикаға сәйкес, 2026 жылдың екінші тоқсанында нақты жалақы индексі өткен жылдың сәйкес кезеңіне қарағанда 98,2 пайызды құраған. Бұл көрсеткіш еңбекақы динамикасын бағалауда тұтыну бағаларының өзгерісін де ескеру қажеттігін көрсетеді.

Еңбек нарығында сапалы жұмыс орындарын көбейту мемлекеттік саясаттың маңызды бағыттарының біріне айналып отыр. Қазақстанда еңбек нарығын дамытудың 2024–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы жүзеге асырылуда. Құжатта жұмыспен қамтудың сапасын жақсарту және еңбек ресурстарын тиімді пайдалану мәселелеріне ерекше көңіл бөлінген.

Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің мәліметінше, 2025 жылдың қорытындысында елімізде шамамен 2,9 миллион сапалы жұмыс орны болған. Ал 2029 жылға қарай олардың санын 3,8 миллионға жеткізу жоспарланып отыр.

Сапалы жұмыс орындарын бағалау кезінде бірнеше маңызды өлшем ескеріледі. Олардың қатарында жылына кемінде алты ай жұмыспен қамтылу, өңірдегі медианалық жалақыдан төмен емес еңбекақы алу, қауіпсіз

шағын әрі орта бизнестің дамуы еңбек нарығында ұзақ мерзімді мүмкіндіктер қалыптастыра алады.

Бұл ретте өңірлердің экономикалық ерекшеліктерін де ескеру қажет. Ірі қалаларда қызмет көрсету, сауда және кәсіпкерлік салалары кеңінен дамыса, кейбір өңірлерде ауыл шаруашылығы мен өндірістік кәсіпорындар жергілікті тұрғындарды жұмыспен қамтудың негізгі бағыттарының бірі болып саналады.

Ауыл шаруашылығы, құрылыс және туризм сияқты салаларда жұмыс күшіне сұраныс белгілі бір маусымда артуы мүмкін. Мұндай еңбек түрлері экономикалық қажеттіліктен туындайды. Алайда маусымдық қызметпен айналысатын азаматтар үшін жыл бойы табыс табу және еңбек қызметін

Еңбек нарығындағы сұраныс пен ұсыныстың сәйкес келуіне кәсіби біліктілік, еңбек тәжірибесі, тұрғылықты жер және еңбекақы мөлшері сияқты факторлар әсер етеді. Кейбір кәсіпорындарға белгілі бір салада тәжірибесі бар мамандар қажет болса, жұмыс іздеушілер өздерінің біліміне, қажеттілігіне және еңбек жағдайына сай қызмет таңдауға ұмтылады. Мұндай айырмашылықтар мамандарды даярлау жүйесі мен жұмыс берушілер арасындағы байланыстың маңызын арттыра түседі.

еңбек жағдайларының қамтамасыз етілуі және міндетті зейнетақы жарналарының тұрақты аударылуы бар.

Бұл талаптар жұмыспен қамтудың тек сандық көрсеткіштермен шектелмейтінін аңғартады. Тұрақты еңбек адамның бүгінгі табысын ғана қамтамасыз етпейді. Ол ұзақ мерзімді жоспар құруына, кәсіби біліктілігін арттыруына және әлеуметтік қорғалуына да мүмкіндік береді.

Сапалы жұмыс орындарының санын көбейту экономиканың нақты секторын дамытумен тығыз байланысты. Өндірістік кәсіпорындардың тұрақты жұмыс істеуі, жаңа инвестициялық жобалардың жүзеге асырылуы және

үздіксіз жалғастыру мәселесі өзекті болуы ықтимал.

Сондықтан өңірлерде жұмыспен қамтуды дамыту кезінде жергілікті экономиканың мүмкіндіктерімен қатар, тұрғындардың кәсіби біліктілігі мен еңбек нарығындағы сұранысты да ескеру маңызды.

Еңбек нарығындағы өзгерістер жастарды жұмыспен қамту мәселесіне де тікелей қатысты. Жоғары оқу орындары мен колледждерді аяқтаған түлектер үшін алғашқы жұмысқа орналасу кәсіби өміріндегі маңызды кезең саналады. Алайда диплом алу мен еңбек нарығында өз орнын табу әрдайым бірдей мүмкіндік бермейді.

Жұмыс берушілер белгілі бір кәсіби дағдылар мен тәжірибені талап етуі мүмкін. Ал еңбек жолын жанадан бастаған жас мамандардың тәжірибесі жеткіліксіз болуы ықтимал. Мұндай жағдайда білім беру ұйымдары мен жұмыс берушілер арасындағы байланысты күшейту ерекше маңызға ие.

Ұлттық статистика бюросының дерегіне сәйкес, 2026 жылдың екінші тоқсанында Қазақстандағы 15-34 жас аралығындағы жастардың жұмыссыздық деңгейі 2,9 пайызды құраған. Ал жұмыс істемейтін, білім алумен немесе кәсіби даярлықпен айналыспайтын NEET жастарының үлесі 5,7 пайыз болған.

Бұл көрсеткіштер жастарды еңбек нарығына бейімдеу бағытындағы жұмыстың маңызын көрсетеді. Оқу

бағдарламаларының нарықтағы сұранысқа сәйкес болуы, өндірістік тәжірибені тиімді ұйымдастыру және жас мамандардың кәсіби дағдыларын дамыту олардың еңбекке араласуына ықпал ете алады.

Сонымен бірге технологиялық өзгерістерге байланысты еңбек нарығында жаңа талаптар қалыптасып келеді. Цифрландыру, автоматтандыру және жасанды интеллект құралдарының дамуы кейбір мамандықтардың мазмұнын өзгертіп, жаңа кәсіби дағдыларды меңгеру қажеттілігін арттыруда.

Осы жағдайда азаматтардың бір мамандықты меңгерумен шектелмей, кәсіби білімін үздіксіз жетілдіруі маңызды бола түседі. Қайта даярлау және біліктілікті арттыру бағдарламалары еңбек нарығындағы өзгерістерге бейімделуге мүмкіндік береді.

Жұмыспен қамтудың сапасы еңбек қатынастарының заңды түрде рәсімделуімен де байланысты. ҚР Еңбек кодексінде жұмыскер мен жұмыс берушінің құқықтары мен міндеттері, еңбек шартын жасасу тәртібі, еңбекақы төлеу және демалыс беру мәселелері айқындалған.

Кодекстің 30-бабына сәйкес, еңбек шарты белгіленбеген мерзімге немесе заңда көзделген талаптарға сәйкес белгілі бір мерзімге жасалуы мүмкін. Сондай-ақ, нақты жұмысты орындау, уақытша болмаған жұмыскерді алмастыру және маусымдық жұмыстар үшін еңбек шартын жасасу қарастырылған.

Демек, белгілі бір мерзімді жұмысқа орналасу қызметкердің әлеуметтік құқықтары шектелуі тиіс дегенді білдірмейді. Мұндай еңбек қатынастары да қолданыстағы заңнамаға сәйкес рәсімделуі қажет.

Еңбек кодексінің 88-бабына сәйкес, заңнамада немесе тиісті шарттарда неғұрлым ұзақ мерзім көзделмесе, жұмыскерлерге жыл сайын ұзақтығы күнтізбелік 24 күн болатын ақы төленетін негізгі еңбек демалысы беріледі.

Еңбек қатынастарындағы құқықтық кепілдіктер жұмыскердің әлеуметтік қорғалуын қамтамасыз ететін маңызды тетіктердің бірі. Қызметкер өзінің еңбек міндеттерін, жалақы мөлшерін, жұмыс уақытын және еңбек шартының талаптарын нақты білуі тиіс.

Еңбек шартын ресми рәсімдемей жұмыс істеу азаматтың құқықтарын қорғауды қиындатуы мүмкін. Мұндай жағдайда еңбек қатынастарының болғанын дәлелдеу, төленбеген еңбек-ақыны талап ету немесе жұмыс берушімен туындаған дауды шешу күрделене түседі.

Сондықтан жұмыспен қамту сапасын арттыру тек жаңа жұмыс орындарын ашумен шектелмей, еңбек заңнамасының сақталуын қамтамасыз етумен де ұштасуы қажет.

Қазіргі еңбек нарығының ерекшелігі — сандық көрсеткіштер мен еңбек сапасының өзара байланысында. Жұмыспен қамтылғандардың саны артқанымен, азаматтардың табыс тұрақтылығы, еңбек қауіпсіздігі және кәсіби даму мүмкіндігі жеке назар аударуды талап етеді.

Мемлекеттік деңгейде сапалы жұмыс орындарын көбейту міндетінің қойылуы да осы мәселенің маңызын көрсетеді. Дегенмен, жоспарланған көрсеткіштерге қол жеткізу үшін экономиканың тұрақты дамуы, кәсіпорындардың ұзақ мерзімді қызметі және еңбек өнімділігінің артуы шешуші рөл атқарады.

Еңбек нарығының дамуын бағалауда осы әлеуметтік өлшемдердің маңызы артып келеді. Себебі жұмыс орындарының саны экономикалық белсенділікті сипаттаса, олардың сапасы сол өсімнің халықтың әл-ауқатына қаншалықты ықпал етіп отырғанын көрсетеді.

Жаңа жұмыс орнын ашу — экономикалық дамудың бір көрсеткіші. Ал сол жұмыстың азаматқа тұрақты табыс, әлеуметтік қорғаныс және ертеңгі күніне сенім беруі — оның шынайы нәтижесі.

Аружан МӘУЛЕНБАЙ,
«Заң газеті»

КЕСЕЛ

САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ – СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ҚҰАТТЫ ҚҰРАЛ

Сыбайлас жемқорлық – қоғамның дамуына кері әсер ететін, мемлекеттік институттарға деген сенімге нұқсан келтіретін күрделі әлеуметтік құбылыс. Сондықтан оның алдын алу және оған қарсы іс-қимыл жасау – мемлекеттік органдардың ғана емес, әрбір азаматтың ортақ міндеті.

Сот жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі – азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауға бағытталған сот төрелігін жүзеге асыруға жағдай жасау. Осы ретте сот әкімшілігі қызметкерлерінің қызметтік әдепті сақтауы, заң талаптарын бұлжытпай орындауы және сыбайлас жемқорлық көріністеріне жол бермеуі ерекше маңызға ие.

Сот жүйесіне деген қоғамдық сенім ең алдымен заңдылық, әділдік, ашықтық және адалдық қағидаттарына негізделеді. Сондықтан сот әкімшілігінің әрбір қызметкері өзінің қызметтік міндеттерін орындау кезінде жеке пайдасын көздемей, мемлекеттік мүддені басшылыққа алуы тиіс.

Сыбайлас жемқорлықтың алдын алудағы маңызды бағыттардың бірі – қызметкерлердің құқықтық және сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетін қалыптастыру. Бұл бағытта ұжымдар-

да түсіндіру жұмыстары, семинарлар мен акпараттық кездесулер өткізу, қызметкерлерге заң талаптарын түсіндіру және сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін анықтау бойынша жұмыстар жүйелі түрде жүргізілуі қажет.

Сонымен қатар сыбайлас жемқорлықтың алдын алуда мемлекеттік қызметшілердің әдеп нормаларын сақтауы маңызды рөл атқарады. Қызметтік міндеттерді адал орындау, азаматтармен қарым-қатынаста әдептілік пен бейтараптық таңыту, қызметтік жағдайын жеке мақсатта пайдаланбау – сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің негізгі белгілері.

Қазіргі таңда цифрландыру да сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін азайтуға мүмкіндік беретін маңызды құралдардың бірі болып отыр. Электрондық мемлекеттік қызметтерді дамыту, құжат айналымын цифрландыру, ақпараттық жүйелерді пайдалану азамат пен мемлекеттік қыз-

Берікбайыр КАЗЕНОВ,
ҚР Сот әкімшілігінің
Маңғыстау облысы бойынша
департаменті басшысының орынбасары,
Әдеп жөніндегі уәкіл

метші арасындағы тікелей байланысты азайтып, қызмет көрсету үдерісінің ашықтығын арттыруға ықпал етеді.

Сыбайлас жемқорлықтың алдын алу тек жазалау шараларымен шектелмеуі тиіс. Ең тиімді

жолы – құқық бұзушылыққа әкелуі мүмкін себептер мен жағдайларды алдын ала анықтап, оларды жою. Осыған байланысты әрбір құрылымдық бөлімше өз қызметіндегі ықтимал сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне талдау жасап, олардың алдын алу шараларын күшейтуі қажет.

Бұл бағытта Әдеп жөніндегі уәкілдің де атқаратын жұмысы маңызды. Әдеп жөніндегі уәкіл мемлекеттік қызметшілерге әдеп нормалары мен сыбайлас жемқорлыққа қарсы талаптарды түсіндіруге, қызметтік әдеп мәселелері бойынша кеңес беруге және ұжымда адалдық пен өзара құрмет қағидаттарын қалыптастыруға ықпал етеді.

Әрбір мемлекеттік қызметші сыбайлас жемқорлықтың алдын алу мәселесіне бейжай қарамауы керек. Заңсыз әрекетке көз жұму немесе оны елеу де мемлекеттік қызметтің беделіне кері әсер етеді. Сондықтан күмәнді жағдайларға тап болған кезде заң талаптарына сәйкес әрекет ету және тиісті тәртіппен хабарлау – азаматтық әрі қызметтік жауапкершіліктің көрінісі.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет ең алдымен адамның ішкі ұстанымынан қалыптасады. Адалдықты басты құндылық ретінде қабылдау, қызметтік міндетті жауапкершілікпен орындау және мемлекеттік қызметтің абыройын сақтау – әр қызметкердің міндеті.

Сот жүйесінің беделі мен оған деген қоғамдық сенім – баршамызға ортақ құндылық. Оны сақтау үшін заңдылықты, ашықтықты, әділдікті және адалдықты күнделікті қызметіміздің басты қағидатына айналдыруымыз қажет.

Сыбайлас жемқорлықтың алдын алу – бір мекеменің немесе бір қызметкердің ғана міндеті емес. Бұл – бүкіл қоғамның ортақ жауапкершілігі. Ал адал қызмет пен заңға құрмет – сыбайлас жемқорлыққа қарсы ең мықты тосқауыл.

КӨЗҚАРАС

Тіл – ұлттың рухани болмысы, мәдениеті мен тарихының айнасы. Ол халықтың ғасырлар бойы қалыптасқан дүниетанымын, салт-дәстүрін, ұлттық құндылықтарын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін баға жетпес мұра. Қазақ тілі – халқымыздың жаны, тәуелсіздігіміздің нышаны, елдігіміздің айқын көрінісі. Сондықтан мемлекеттік тілді құрметтеу, оның қолданыс аясын кеңейту және мәртебесін нығайту – әрбір азаматтың ортақ міндеті.

ТАРИХ АЙНАСЫ

Сот саласында мемлекеттік тілдің орны айрықша. Өйткені сот төрелігін жүзеге асыру – заңдылықты қамтамасыз ету, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау және әділдікті орнықтырумен тікелей байланысты жауапты қызмет. Осы үдерісте тілдің дұрыс әрі сауатты қолданылуының маңызы зор. Заң талаптарын нақты жеткізу, сот актілерін түсінікті тілде баяндау және азаматтардың құқықтық сауаттылығын арттыру сот төрелігінің сапасына ықпал етеді.

Қазақстан заңнамасына сәйкес, сот ісін жүргізу тілі заңда белгіленген тәртіппен айқындалады. Мемлекеттік тілдің сот жүйесіндегі қолданысын дамыту – құқықтық мемлекетті нығайтудың маңызды бағыттарының бірі. Сот құжаттарын мемлекеттік тілде сапалы әзірлеу, заң терминдерін бірізді қолдану және ресми құжаттардың тілдік сауаттылығын сақтау кәсіби жауапкершілікті талап етеді.

Судья ретінде мемлекеттік тілге деген құрметті күнделікті қызметтен бастау қажет деп санаймын. Тілге деген жанашырлық құр сөзбен емес, нақты іспен көрінуі тиіс. Сонымен қатар

мемлекеттік тілдің дамуы тек мемлекеттік органдардың міндетімен шектелмейді. Оның қоғамдағы қолданыс аясын кеңейтуге әрбір азамат үлес қоса алады. Күнделікті өмірде қазақ тілінде сөйлесу, балаларға ана тілін үйрету, көркем әдебиет оқу, сауатты жазуға дағдылану және мемлекеттік тілде сапалы ақпарат тұтыну – тілдің дамуына ықпал ететін қарапайым әрі маңызды қадамдар. Тілді білу мен қолдану адамның кәсіби және тұлғалық дамуына да жаңа мүмкіндіктер ашады.

Мемлекеттік тілдің болашағы оны күнделікті өмірде қаншалықты қолданатынымызға байланысты. Тілге деген сүйіспеншілік отбасынан басталып, білім беру мекемелерінде жалғасып, еңбек ұжымдары мен мемлекеттік органдарда нақты көрініс табуы қажет. Өсіресе, жас ұрпаққа қазақ тілінің байлығын, көркемдігін және қоғамдық маңызын таныту – баршамызға ортақ міндет. Өйткені тілін құрметтеген ұрпақ ұлттық құндылықтарын да бағалай біледі.

Гаухар ОРАЛБАЙ,
Ақтөбе қалалық сотының судьясы

МІНДЕТ

ДАУДЫ КҮШПЕН ЖЕҢЕМІЗ ДЕУ ҚАТЕ

Қоғамның тұрақтылығы мен мемлекеттің дамуы ең алдымен заң мен тәртіптің сақталуына байланысты. Заң – азаматтардың құқығы мен міндетін айқындайтын негізгі құрал болса, тәртіп – сол заң талабының күнделікті өмірде жүзеге асуы. Заңға құрмет қалыптасқан жерде адамдар бір-бірінің құқықтарын сыйлап, өз міндеттеріне жауапкершілікпен қарайды. Ал бұл қоғамдағы өзара сенімнің нығаюына жол ашады.

Бүгінде заң мен тәртіп мәселесі цифрлық кеңістікте де өзекті. Әлеуметтік желілердің кең таралуына байланысты адамдардың интернеттегі жауапкершілігі артып келеді. Біреудің жеке мәліметін рұқсатсыз жариялау, жалған ақпарат

тарату немесе адамның ар-намысына тиетін жазбалар орналастырудың салдары болуы мүмкін. Сондықтан виртуалды ортада да заң талаптарын сақтау және өзге адамның құқығын құрметтеу маңызды.

Заң мен тәртіпті нығайтуда құқықтық сауаттылықтың да маңызы зор. Өз құқығы мен міндетін білмейтін адам кейде заң бұзушылыққа байқамай жол беруі немесе өз құқығын қорғай алмауы мүмкін. Сондықтан құқықтық білімді мектеп қабырғасынан бастап қалыптастыру қажет. Жасөспірім заңды құрметтеуді, өзгенің құқығына қол сұқпауды, жауапкершілікті сезінуді ерте үйренсе, болашақта қоғамның белсенді әрі саналы мүшесіне айналады. Бұл ретте отбасының тәрбиесі ерекше рөл атқарады. Балаға «заңды сақта» деп айту жеткіліксіз. Ересектер өз ісімен үлгі көрсетугі керек. Мысалы, жол ережесін сақтау, қоғамдық орындарды таза ұстау, өзгенің еңбегін бағалау, дау туындағанда мәселені күшпен емес, заңды жолмен шешу – балаға берілетін маңызды тәрбие.

Заңға құрмет – өзіңе және өзгеге деген құрметтен басталады. Ал тәртіпті қоғам – сенімі берік, болашағы тұрақты қоғам.

Н.ЖОЛДЫБЕК,
Ұлытау облысы кәмелетке толмағандар істері жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының бас маманы - сот отырысының хатшысы

ТАРАТУ

2. «Advente Int» ЖШС (БСН 250240008994) өзінің ерікті түрде таратылуы туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде келесі мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Бостандық ауданы, 050060, Рысқұлбеков көшесі, 28/8-үй, 56-үй-жай.

3. «Аруана-Жайық» қоғамдық қорының құрылтайшыларының 2026 жылғы 18 қыркүйектегі №3 хаттамасына сәйкес, (БСН 160340004837) «Аруана-Жайық» қоғамдық қорын ерікті түрде тарату туралы шешім қабылданды. Сондай-ақ «Аруана-Жайық» қоғамдық қорының меншігіндегі ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитеті күні 22.12.2023 жылы берген есепке қою туралы №КЗ20VPY00084350 куәлік берген «алғашқы есепке қоюы 20.11.2017, 16749-Г) қоғамдық, діни-танымдық «Дүрбі» газеті де 04.09.2026 күні жұмысын тоқтатқанын хабарлаймыз.

8. «Dredger» ЖШС (БСН 150740007537) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Астана қаласы, Алматы ауданы, 23-13 көшесі, 32/1-үй, 61-пәтер.

11. «Фирс» ЖШС (БСН 191040001979) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Кредиторлардың талаптары осы хабарландыру жарияланған сәттен бастап екі ай ішінде келесі мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, 050060, Бостандық ауданы, Жароков көшесі, 366-үй, т.е.б.5. Тел. 8 701 305 79 38.

12. «Энергомасимум» ЖШС (БСН 060540008471) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, Бариебаева көшесі, 42/10-үй. Тел. +7 775 622 24 42.

14. «ASTANA PHARMBIOSYNTHESIS» ЖШС (БСН 111240007504) орналасқан мекенжайы: ҚР, Астана қаласы, Есіл ауданы, Сығанақ көшесі, 29-ғимарат, 1707-кеңсе, өзінің ерікті түрде таратылатындығы және қызметінің тоқтағандығы туралы хабарлайды. Кредиторлардың талаптары мен наразылықтары осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжай бойынша жазбаша түрде қабылданады: 050004, ҚР, Алматы қаласы, Алмалы ауданы, Желтоқсан көшесі, 59. Тел. +77471777306.

15. Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының «Жітіқара ауданы білім бөлімінің Кешкі мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі (БСН 970240000443) (ҚР, Қостанай облысы, Жітіқара қаласы, 2-шағынаудан, 25-құрылыс, пошта индексі 110700) өзінің таратылғаны туралы хабарлайды. Шағымдар ҚР, Қостанай облысы, Жітіқара ауданы, Жітіқара қаласы, 4-шағынауданы, 27-құрылыс мекенжайы бойынша хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде қабылданады, тел. 8-714-35-2-30-37.

16. «F.A.R.T Group» ЖШС (БСН 251040011137) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Сарыағаш қаласы, Ә. Жангелдин көшесі, 3-үй, индексі 160900.

17. «Исатай Оперейтинг Компани» ЖШС (БСН 180140001185) (ҚР, 010000, Астана қаласы, Есіл ауданы, Достық көшесі, 18-ғимарат), өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Кінәрат-талаптар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, 010000, Астана қаласы, Есіл ауданы, Достық көшесі, 16-ғимарат («Талан Тауэрс» бизнес орталығы), 20-қабат. Тел. 8 701 797 44 99.

19. «Aidarlu Agro» ауыл шаруашылығы өндірістік кооперативі (БСН 241240017875) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талаптар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Алматы қаласы, Бостандық ауданы, Абай даңғылы, 164-үй, 10-корпус, 97-пәтер. Тел. +7 701 779 55 18.

20. «Thebest - Service» ЖШС (БСН 230540032805) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талаптар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Шымкент қаласы, Тоқаев тұйық көшесі, 12а үй, 3-кеңсе. Тел. +7 (705) 229-54-66.

21. «Zhan-Service» ЖШС (БСН 230540037424) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талаптар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Түркістан облысы, Созақ ауданы, Шолаққорған ауылы, Жібек Жолы көшесі, 99-үй. Тел. +7 (705) 333-26-66.

22. «Тургали» ЖШС (БСН 220340020088) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Абай облысы, Аягөз ауданы, Шыңқожа ауылы, Қабанбай батыр көшесі, 21-үй, 2-пәтер, индекс 070200, тел. 87077372730.

ӘРТҮРЛІ

4. «Ломбард «НАУАТ CAPITAL» ЖШС кепіл мүлкін сату бойынша сауда-саттық өткізілетінін хабарлайды.

Сауда-саттық 28.10.2026 жылы сағат 12:00-де Алматы қаласы, Төле би көшесі, 285/3-үй, 201-кеңсе мекенжайында өткізіледі. Голландиялық әдіс бойынша келесі мүлік саудаға шығарылады:

№ 1-лот: Kia Carnival маркалы автокөлік, 2021 ж.ш., мемлекеттік тіркеу нөмірі 314 BEV 02, VIN: KNANE813BMS028644, козғалтқыш көлемі – 3,5 л, түсі – ақ, бастапқы бағасы – 4 917 114 теңге;

Аталған мүлік Алматы қаласы, Төле би көшесі, 285/3 мекенжайында орналасқан. Өтінімдер дүйсенбіден жұмаға дейін сағат 10:00-ден 18:00-ге дейін қабылданады және сауда-саттық өтетін күнге бір күн қалғанда сағат 18:00-де аяқталады. Сауда-саттыққа қатысу үшін өтінім беру қажет. Өтінімдер мына мекенжай бойынша қабылданады: Алматы қаласы, Төле би көшесі, 285/3-үй, 201-кеңсе.

Сауда-саттық жеңімпазы сатып алынған автокөлік үшін толық төлемді үш күн ішінде «Ломбард «НАУАТ CAPITAL» ЖШС кассасына қолма-қол ақша түрінде төлеуі тиіс.

Сенім білдірілген тұлғаның тұрғылықты мекенжайы: ҚР, Алматы қаласы, Порт-Артурская көшесі, 22-үй, анықтама тел. +7 707 283 80 28, төлем реквизиттері: ИИК KZ58722S000003993258, «Kaspi Bank» АҚ, БИК CASPKZKA.

7. «Қызылординский крахмалопаточный завод» ЖШС (БСН 250840031306) жарғылық капиталының азайғандығы туралы хабарлайды. Талаптар хабарлама жарияланған күннен бастап бір ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Қызылорда облысы, Сырдария ауданы, Тереңөзек ауылы, Ғани Мұратбаев көшесі, 46-үй, индекс 120012. Тел. +7 701 714 3618.

13. «Дәмді ет» ЖШС (БСН 120940008597) (Шымкент қаласы, Төле би көшесі, 43-үй, 7-кеңсе), «Дәмді ет» ЖШС қатысушыларының 2026 жылғы 6 қарашада сағат 12:00-де Шымкент қаласы, Төле би көшесі, 43-үй, 2-корпус, 26-кабинет мекенжайы бойынша өтетін Жалпы жиналысының өткізілетіні туралы хабарлайды. Жалпы жиналыстың күн тәртібі: Серіктестіктің бұрынғы қатысушыларына қатысты мәселелерді қарау және олардың өкілеттіктерін Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасына сәйкес қалған қатысушылар арасында іске асыру мәселелерін шешу.

4-қабат, Көк базар ауданы, тел: 8 777 378 5813, 8 707 705 9222. E-mail: kaldybayeva@mail.ru. Барлық хабарландыру What'sApp арқылы қабылданады.

«Gold Capital» ЖК Астана қаласы, Абай көшесі, 78, 105-кеңсе, Тел. 8(7172) 52-02-11, 8702 839-90-86.

«Реклама» ЖШС, Орал қаласы, Достық-Дружба даңғылы, 182. Тел. 8 (7112) 50-47-34

«Озат-1» ЖШС Ақтөбе қаласы, Алтынсарин көшесі, 14 «А», 4-кабинет. Тел. 87774348344, Ақтау қаласында да қабылдау жүреді.

Аюбаева ЖК, Қарағанды қаласы, Жамбыл көшесі, 11. Тел. 8(7212) 42-00-71

Михеева Ольга Станиславовна ЖК Қостанай қаласы, Шевченко көшесі, 126, 2 -қабат. Email: gazeta2612@mail.ru. Тел. 8(7142) 54-97-06, сот. 8-777-337-36-81, 8-701-350-69-18

Гавриленко И.И. ЖК Қостанай қаласы, әл-

Фараби даңғылы, 119-үй, 407 А кабинет. Тел. / факс 8(7142) 53-63-21

«Регистр» ЖК Көкшетау қаласы, Абай көшесі, 85-үй, 215-кабинет. Тел. 8-701-893-48-85, 8(7162) 25-77-17, 8(747)809-70-74

Калиаскаров Нурлан Нургисинович ЖК, Петропавл қаласы, К. Сүтішова көшесі, 58, 30 кабинеті 3-қабат. Тел.: 8(7152) 46-02-57, сот. 8 (7717) 572-29-91, 8 (701) 315-54-59

«С. Тажибаева» ЖК Тараз қаласы, Қойкелді көшесі, 158а, ЦОН аумағы. Тел.: сот 8-7017268772, 87054422939

«Версия-Пресс» ЖШС Павлодар қаласы, Естай көшесі, 40. Тел. : 8(7182) 32-47-67, 32-49-04

Выдай ЖК, Өскемен қаласы, М. Горький көшесі, 60, тел. 8(7232)57-84-14, 8-777-225-65-06

«Фирма Назар-1» (РА «РУТА») ЖШС директор: Кривонова Татьяна Ивановна Шымкент

қаласы, Г. Ильяева көшесі, 47, РВК банк маңы тел.: 8 (7252) 53-40-48. WhatsApp: +7-705-705-31-31. E-mail: nazar. reklama@gmail.com

Г. БАКИРОВА ЖК, Шымкент қаласы, Желтоқсан көшесі, 1-ғимарат, Заң департаменті маңы. Тел.: 87057145877

NOVA ЖК, Шымкент қаласы, Байтұрсынов көшесі,18, 4-қабат, 405-кабинет, тел. 87477260960

Сана ЖК Талдықорған қаласы, Еркін ауылы, Кемерашы көшесі, 59, тел. 87058147221

Регистр ЖК, Көкшетау қаласы, Абай көшесі, 85, 215 кабинет, тел. 87018934885

«Юридическая фирма «Консультант» ЖШС, Орал қаласы, Л.Толстой көшесі, 28, тел. 8(7112) 50-88-05

«Версия-Пресс» ЖШС, Павлодар қаласы, Естай көшесі, 40, тел. + 7 701 530 34 03; +7 702 210 67 33.

ЖАРНАМА БӨЛІМІ:

Алматы қаласы
Тел.:
8 (708) 929-98-74

E-mail:
zanreklama@mail.ru

ЖАРНАМА ҚАБЫЛДАЙТЫН ОРЫНДАР:

«Profy Agency kz» ЖК
Тел. 8 707 280 09 12, 8 705 185 75 73, 8 747 280 09 12, 8 701 739 27 83, 8 707 895 21 99
Алматы қаласы, Абылай хан даңғылы, 60, 509-кеңсе, e-mail: zaninfo@mail.ru, www.zan-info.kz

«Media page kz» ЖК Алматы қаласы, Ақтолық 45 көшесі, 2-қабат, 3-кабинет. zangazet.kz, WhatsApp +7 708 027 4270
Телефон/WhatsApp: 8 707 388 40 80.

Дүйсенбек ЖК, Алматы қаласы, телефон/WhatsApp +7 708 027 4270
e-mail: infogazet.kz@gmail.com, www.infogazet.kz

«KAIROС» ЖК, Алматы қаласы, Жібек Жолы даңғылы, 55, Пушкин көшесі, ТЦ Алма,

ҚАТЕР ҚАЙДАН ДЕМЕҢІЗ!

ҚАРА ЖОЛ
ҚАТЕЛІКТІ КЕШІРМЕЙДІ

Елімізде жол-көлік оқиғасы көптеп кездеседі. Бұл жерде көлік құралдарына зақым келуден басқа, адамның денсаулығы мен өміріне төнетін қауіп орасан зор болып тұр. Қандай да болмасын көлік құралы жоғары қауіптіліктің көзі саналады. Алынған мәліметтерге сәйкес, жол-көлік оқиғасының басты және негізгі себептерінің бірі – бұл көліктің жылдамдығын шектен тыс асыру, қарсы бағытқа шығып кету және көлікті мас күйінде басқару.

Жол-көлік оқиғасының зардабынан адамдар мүгедек болып немесе өмірімен қоштасып жатады, ал бұндай жағдай әрбір отбасы үшін қайғылы жағдай екені айтпаса да түсінікті.

ҚР Қылмыстық-процестік кодексінің талаптарына сәйкес Ақтөбе облысының қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотында негізінен Қылмыстық кодекстің 345-бабының 4-бөлігімен жасалған жол-көлік оқиғасына қатысты қылмыстық істер қаралады. Бұл жерде осы баппен

жасалған қылмыстар екі немесе одан көп адамның қайтыс болса сот алқабилердің қатысуымен немесе кәсіби судьяның қарауымен өтеді.

Осы баппен жасалатын қылмыс қасақана емес, абайсызда жасалған болып есептеледі, дегенмен, бұндай жол-көлік оқиғасының орын алу салдары жоғарыда айтылғандай жол жүру ережесін сақтамай, оны өрескел бұзу нәтижесінде болады. Сонымен қатар, жол-көлік оқиғасы салдарынан екі көліктің де ішіндегі жүргізушілері, жо-

лаушылары бірдей қаза болған жағдайлар аз емес.

Статистикалық мәліметтерге сәйкес, 2024 жылы сотта көліктегі қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша 18 тұлғаға қатысты 18 қылмыстық іс қаралған. Бұл қаралған қылмыстық істер бойынша жалпы жәбірленушілердің саны 64-ке жетсе, оның ішінде әйелдердің саны 21, ал көмелетке толмаған жәбірленушілердің саны 22-ге жеткен.

2025 жылы көліктегі қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша 11 тұлғаға қатысты 11 қылмыстық іс қаралған, оның ішінде жалпы жәбірленушілердің саны 56-ға жетсе, жәбірленуші әйелдердің саны 21 болған, ал көмелетке толмаған жәбірленушілердің саны 5-ке жеткен.

2026 жылдың 9 айында көліктегі қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша 8 тұлғаға қатысты 8 қылмыстық іс қаралған, оның ішінде жалпы жәбірленушілердің саны 36-ға жетсе, жәбірленуші әйелдердің саны 15 болған, ал көмелетке толмаған жәбірленушілердің саны 6-ға жеткен.

Көлік құралы қашанда жоғары қауіптіліктің көзі, көлік басқару кезіндегі қателік ешкімді кешірмейді, сондықтан әрбір жүргізуші жол үстінде жол жүру ережесін қатаң сақтауға міндетті. Өйткені жол-көлік оқиғасы орны толмас қайғыға, ауыр зардаптарға әкелетінін естен шығармаған жөн.

Алтынбек САБИРОВ,
Ақтөбе облысы қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының төрағасы

МЕЖЕ

МЕМЛЕКЕТТІК ТАПСЫРЫС БЕРУШІНІҢ
ШЕШІМІ ЗАҢДЫ БОЛУ КЕРЕК

Мемлекеттік сатып алу жүйесі – экономикалық саясаттың маңызды құралы. Оның басты мақсаты – бюджет қаражатының тиімді және ұтымды жұмсалуын қамтамасыз ету, мемлекеттік қажеттіліктерді сапалы тауарлармен, жұмыстармен және көрсетілетін қызметтермен қамтамасыз ету, сондай-ақ кәсіпкерлік субъектілері арасында адал бәсекелестік ортасын қалыптастыру.

Қазіргі таңда мемлекеттік сатып алу рәсімдерінің басым бөлігі электрондық форматта жүзеге асырылады. Бұндай тәсіл ашықтықты арттырып, мемлекеттік сатып алуға байланысты жаңа құқықтық даулардың пайда болуына, заң талаптарын қолдануға қатысты жаңа құқықтық мәселелер туындауына әкеліп отыр.

Мемлекеттік сатып алу саласындағы даулардың едәуір бөлігі өнім берушіні мемлекеттік сатып алуға жосқсыз қатысушы деп тану, шарттық міндеттемелерді орындамау, тұрақсыздық айыбын өндіру, мемлекеттік сатып алу туралы шарттарды өзгерту немесе бұзу, қосымша шарт жасауға міндеттеу сияқты істер сот тәжірибесінде жиі

кездеседі. Азаматтық кодекстің 272-бабына сәйкес азаматтық құқықтық қатынастардың негізгі қағидаттарының бірі ретінде міндеттемелердің тиісінше орындалуы бекітілген.

2025 жылғы 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілген «Мемлекеттік сатып алу туралы» заңға орай мемлекеттік сатып алу саласында жүргізілетін мемлекеттік саясат мемлекеттік басқарудың стратегиялық мақсаттарына қол жеткізуді, мемлекеттің міндеттері мен функцияларын қамтамасыз етуді мақсат етеді.

Мемлекеттік сатып алу туралы шарт та азаматтық-құқықтық шарт болғандықтан, оның тараптары өздеріне алған міндеттемелерді адал, уақы-

тылы және толық көлемде орындауға міндетті.

Азаматтық процестік кодексі мен Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі мемлекеттік сатып алу саласында туындайтын даулардың соттылығын нақты айқындайды. Егер дау мемлекеттік органның әкімшілік актісіне немесе әрекетіне байланысты болса, ол әкімшілік сот ісін жүргізу тәртібімен қаралады, ал жасалған шарттан туындайтын даулар азаматтық сот ісін жүргізу тәртібімен шешіледі.

Сот тәжірибесі көрсеткендей, көптеген даулар заң талаптарын білмеуден емес, оларды тиісінше орындамаудан туындайды. Кейбір өнім берушілер шарт талаптарын орындау мерзімдерін сақтамай, ал кейбір мемлекеттік мекемелер шарттарды орындауға объективті кедергі келтіретін мән-жайларды ескермей талап қояды. Мұндай жағдайларда сот әрбір істің нақты мән-жайын жан-жақты зерттеп, ұсынылған дәлелдемелердің жеткіліктілігіне, қа-

Гаухар БЕГАЛИЕВА,
Ақтөбе облысы мамандандырылған ауданаралық экономикалық сотының судьясы

тыстылығына байланысты құқықтық баға береді.

Сот мемлекеттік сатып алу саласындағы дауларды қарау кезінде әділдік, теңдік, адалдық және құқықтарды теріс пайдалануға жол бермеу қағидаттарын ерекше назарға алады. Демек, сот төрелігінің түпкі мақсаты – құқық бұзушылықты анықтау ғана емес, заңмен қорғалатын құқықтар мен заңды мүдделердің теңгерімін қамтамасыз ету.

Жоғарғы Соттың нормативтік қаулыларында мемлекеттік сатып алу са-

ласындағы заңнаманы біркелкі қолданудың маңыздылығы ерекше атап өтілген. Бірыңғай сот тәжірибесінің қалыптасуы құқықтық айқындықты қамтамасыз етіп қана қоймай, мемлекеттік органдар мен кәсіпкерлердің құқықтық мәдениетін арттыруға ықпал етеді.

Мемлекеттік сатып алу жүйесінің тиімділігі заңнаманың сапасына ғана емес, оны іске асыратын тұлғалардың құқықтық жауапкершілігіне де байланысты. Мемлекеттік тапсырыс беруші қабылдайтын әрбір шешім заңды, объективті және дәлелді болуы тиіс. Ал өнім берушілер мемлекеттік сатып алуға қатысу кезінде адал бәсекелестік қағидаттарын сақтап, шарттық міндеттемелерді тиісінше орындауы қажет. Сот тәжірибесі көрсетіп отырғандай, даулардың алдын алудың ең тиімді жолы – заң талаптарын сақтау, конкурс құжаттамасын мұқият әзірлеу және шарт талаптарын сапалы орындау. Құқықтық мемлекет жағдайында соттың негізгі міндеті – заң үстемдігін қамтамасыз ету, бұзылған құқықтарды қалпына келтіру және заңды дұрыс әрі біркелкі қолдану арқылы қоғамның сот төрелігіне деген сенімін нығайту.

Заңның үстемдігі – әділетті қоғамның негізі, ал мемлекеттік сатып алу саласындағы заңдылық пен ашықтық – мемлекеттік басқарудың тиімділігін айқындайтын маңызды көрсеткіштердің бірі.

Динара БЕККУЖИНА,
Ақтөбе қалалық сотының судьясы

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ:

050012, Алматы қаласы, Х.Досмұхамедұлы көшесі 68 «б»-үй.
Қабылдау бөлмесі: 8 708 929 9874, zanmedia.kz
E-mail: zanreklama@mail.ru

«Заң газеті» аптасына 2 рет – сейсенбі, жұма күндері жарық көреді.
Жеке таралым 6218 дана
Апталық таралым 12436 дана
Тапсырыс № 154 Индекс 65921

Газет Қазақстан Республикасы бойынша таралады

Газетіміздің электронды нұсқасын Zanmedia.kz сайтынан оқи аласыздар.

Газет бетіндегі жарияланымдардың позициясы мен фактілері үшін редакция жауап бермейді.

Жарнама мен хабарландырулардың мазмұнына жарнама беруші жауапты. Жарнама берушінің жіберген қателігіне байланысты талап-тілектер хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде қабылданады.

Газетті есепке қою туралы **№16297-Г куәлікті 2017 жылғы 12 қаңтарда** Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігі берген.

Газеттің терімі мен бет қатпау жұмыстары «Заң» Медиа-корпорация» ЖШС компьютерлік орталығында жасалды. Алматы облысы, Іле ауданы, Өтеген батыр ауылы, Сейфуллин көшесі, 2«б», «Принт плюс» ЖШС баспаханасында басылып шығарылды. Тел.: факс. 8(727)51-78-27, 8 (727) 51-78-31

ЗАҢ газеті

Редакторлар кеңесінің төрағасы – директор
Досымбек ӨТЕҒАЛИЕВ

Бас редактор **Айнұр СЕМБАЕВА**
Бас редактордың орынбасары **Шолпан ҚАРАЕВА**
Немірдің кезекші редакторы **Ерлік КЕБЕКБАЙ**

Меншік иесі:
«ЗАҢ» МЕДИА-КОРПОРАЦИЯ»
ЖАУАПКЕРШІЛІГІ ШЕКТЕУЛІ СЕРІКТЕСТІГІ

МЕНШІКТІ ТІЛШІЛЕР:
Астана Айша Құрманғали 8 707 851 91 13.
Алматы облысы Нұрбол Әлдібаев 8 701 357 66 84.
Ақтөбе облысы Жансая Есмағанбетова 8 705 398 62 83.
Атырау облысы Боранбай Ғалиев 8 775 543 03 80.
Маңғыстау облысы Жазира Әбіл 8 702 514 54 44.
Қызылорда облысы Гүлбану Мақажан 8 701 697 39 86.
Түркістан облысы Сейітхан Құлмаханбетов 8 707 721 19 59.
Шадияр Мекенбайұлы 87757335665
Батыс Қазақстан облысы Нұрлыбек Рахманов 8 707 177 80 70.